

KOLUMNA

Dr. Martin Premk
**Ekonomsko-
propagandni program**

STRAN 3

DOGODKI

Razstavi v Sostrem
**Spomini
živijo**

STRAN 6

KOMENTAR

Dr. France Križanič
**Stroški izpada
električne energije**

STRAN 7

TEMA MESECA

Poziv k miru in humanitarni pomoči civilistom na Bližnjem vzhodu

**Marijan Križman, predsednik
ZZB NOB Slovenije**

V Zvezi združenj borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja Republike Slovenije z zaskrbljenostjo spremljamo oborožen spopad med Izraelom in palestinskimi milicami, do katerega je prišlo po vdoru vojaškega krila Hamasa na ozemlja pod nadzorom izraelskih oblasti v soboto, 7. oktobra 2023. Obsojamo oborožen spopad in vse akcije, v katerih so žrtve civilni prebivalci ne glede na nacionalno pripadnost. Ob neopravičljivih posledicah nasilja Hamasa nad civilisti ter nesprejemljivih grožnjah izraelskih oblasti s humanitarno katastrofo getoiziranemu prebivalstvu Gaze opozarjamo, da ni mogoče spregledati vzrokov in okoliščin za sedanjo zaostritev konflikta.

Upošteva dejstva, da so bile humanitarne razmere v Gazi že pred sedanjimi sovražnostmi izjemno hude, da je območje Gaze od leta 2007 popolnoma blokirano po kopnem in z morske strani, da Izrael nadaljuje

preklic odločitev o etničnem čiščenju v Gazi oziroma o preseljevanju prebivalcev Gaze iz enega v drugi del. Nasprotujemo ustrahovanju prebivalstva Gaze s preprečevanjem dostopov do vode, hrane, zdravil in humanitarne pomoči. Vse sprte strani pozivamo, da prenehajo kršiti mednarodno humanitarno pravo in konflikte rešujejo z diplomatskimi pogovori.

Nekdanji nacist v kanadskem parlamentu

ZZB NOB Slovenije najodločneje obsoja obisk 98-letnega nacističnega kolaboranta Jaroslava Hunke v kanadskem parlamentu. Bil je pripadnik zločinske nacistične 14. divizije, znane tudi kot SS-divizija Galicija, ki je med drugo svetovno vojno med drugim delovala tudi na današnjem ozemlju Slovenije.

SS-divizija Galicija je bila na procesih pred vojaškim sodiščem v Nürnbergu od 20. novembra 1945 do 1. oktobra 1946 spoznana za zločinsko organizacijo in so jo obsodili kot odgovorno za množične pomore nedolžnih civilistov v nepredstavljivo brutalnostjo in zlobo. Slavljenje zločincev je nesprejemljivo kjer koli in kadar koli. Enako bi moralo veljati tudi v Sloveniji, saj so bili med drugo svetovno vojno tudi pripadniki domobranstva pod neposrednim poveljstvom zločinske organizacije SS in njen del.

OBLETNICA 80 let od prvega ženskega kongresa

Po vsebini in odločitvah izjemen celo v svetovnem merilu

V Dobrniču je bila 15. oktobra tradicionalna spominska slovesnost ob 80. obletnici 1. kongresa Slovenske protifašistične ženske zveze, ki je med 16. in 18. oktobrom 1943 potekal v Dobrniču. Slovesnost, ki jo pripravljajo Društvo Dobrnič, občina Trebnje in Združenje za vrednote NOB Trebnje, je najmnogičnejši letni zbor slovenskih žensk.

Letošnja pokroviteljica proslave in slavnostna govornica je bila predsednica Republike Slovenije **dr. Nataša Pirc Musar**. Zbrane na slovesnosti, ki jih je bilo kljub slabemu vremenu kot običajno veliko, je najprej pozdravila pred-

sednica Društva Dobrnič **dr. Vera Osolnik Klopčič**. Poudarila je pomen kongresa, to je bilo izjemno dejanje v Sloveniji in Evropi. Med drugim je spomnila, kako je ta dogodek ocenil zavezniški major **William Jones**, ki je dejal: »Narod, ki ima take ženske, ne more propasti.« Bolj so ga s svojimi besedami in dejanji prepričale ženske kakor depeše iz glavnega štaba. Društvo Dobrnič še naprej goji vrednote iz tistega časa in se zavzema tudi za večje angažiranje žensk v družbi. Županja občine Trebnje **Mateja Povhe** je izrazila zadovoljstvo in ponos, da v Dobrniču spomin na ta pomembni dogodek pred 80 leti

še živi in da bo tako tudi v prihodnje. Predsednica republike se je v svojem govoru poklonila borkam za enakopravnost in volilno pravico žensk in slovenskim »afeževkam«, ki so že davno utrle pot enakopravnosti in opolnomočenju žensk, po kateri družba stopa v prihodnost. Med drugim je dejala: »V njihovih osebnostih in njihovem boju je marsikatera deklica in ženska našla navdih in pogum, da je stopila v ospredje in se odločila, da bo izpolnila svoje poklicne, osebne ali druge sanje. Da bo našla tisto notranjo moč in prva pre-

NADALJEVANJE NA STRANI 2

DOGODKI Opatje selo na Krasu

Priključitev Primorske matični domovini

Primorska in vsa Slovenija 15. septembra zaznamujeta državni praznik vrnitve Primorske matični domovini. Vsako leto v ta namen v počastitev pripravijo proslave po različnih primorskih krajih, vsako peto leto pa proslavo pripravi država.

Letos je pripravo in izvedbo prevzelo Združenje borcev za vrednote NOB Nova Gorica. Zakaj odločitev za Opatje selo? Ker je to prireditveni prostor, ki ima tradicijo različnih množičnih srečanj, in ker je Kras gotovo pokrajina, ki je

Praporščaki na prireditvi v Opatjem selu

NADALJEVANJE NA STRANI 2

Na Trgu republike v Ljubljani je 19. oktobra potekal shod Za Palestino v podporo Palestincem v Gazi. Organizatorji, Gibanje za pravice Palestincev, s shodom niso izkazali podpore Hamasu in antisemitizmu, ampak so nasprotovali nasilju in novim žrtvam v Gazi. Shoda se je udeležilo okoli tisoč ljudi. Foto: Miloš Šonc

nezakonito gradnjo judovskih naselij na okupiranem Zahodnem breg in da nadaljuje nikoli kaznovano nespoštovanje resolucij Varnostnega sveta Organizacije združenih narodov o umiku svojih sil z zasedenih palestinskih ozemelj, ugotavljamo, da je praksa delovanja mednarodne skupnosti v popolnem nasprotju s pravico palestinskega naroda do lastne države in s pravico vseh prebivalcev na Bližnjem vzhodu, da živijo v miru, varnosti in sožitju.

V ZZB NOB pozivamo sprte strani in vse vključene velesile, da takoj zavestno ustavijo oborožen spopad in vse oblike sovražnosti ter nasilja nad civilnim prebivalstvom, vključno z izpustitvijo nedolžnih talcev. Zahtevamo takojšen

Od slovenske države pričakujemo, da bo, izhajajoč iz ustavno opredeljene mirovne politike ter kulture miru in nenasilja, kot članica Varnostnega sveta OZN nasprotovala zločinom proti človeštvu na Bližnjem vzhodu in z vsem svojim znanjem in izkušnjami pripomogla k mirni rešitvi konflikta med judovskim in palestinskim narodom, ki ob mednarodni asistenci vztraja vse od leta 1948 dalje. Od slovenske državne politike pričakujemo, da bo prenehala taktizirati in čakati na – nikoli doseženo – enotno stališče EU glede priznanja palestinske države. Priznana država Palestina mora biti pogoj in ne posledica vzpostavljanja miru na Bližnjem vzhodu.

NADALJEVANJE S STRANI 1

Po vsebini in odločitvah izjemen celo v svetovnem merilu

bila stekleni strop, da ji bodo lahko sledile še druge. Med njimi sem tudi jaz. Čast imam, da stojim pred vami kot prva predsednica republike, globoko hvaležna in ponosna na vse te imenitne posameznice, ki so svoje življenje posvetile polnomočenju žensk. Zato tudi sama čutim željo in dolžnost, da se bom vedno zavzemala za pravice žensk in enakost spolov ne glede na položaj, ki ga bom opravljala.»

Slovesnost, ki jo je vodila Petra Krnc, so z glasbo, petjem in recitacijami popestrili občinski pihalni orkester iz Trebnjega pod taktirko Primoža Kravcarja, učenci in učenke Podružnične šole Dobrnič pod mentorstvom Mojce Bahun, Kulturno društvo Borjač in Ženski pevski zbor Kombinat. Sodelovali so tudi praporščaki in Ženska četa Dobrnič pod poveljstvom Terezije Potočar Korošec.

Dež in nenaden mrz nista ustavila pohodnikov na 20. pohodu po kraku Evropske pešpoti E7 od Dolenjskih Toplic do Žužemberka, imenovane Pot **Mare Rupene** po prvi sekretarki SPZZ. Pohod organizirata Društvo Dobrnič in Kulturno turistično društvo Dobrnič. V Dobrniču so letošnje vztrajne pohodnike še posebej toplo pozdravili z aplavzom.

Ob 80. obletnici prvega ženskega kongresa sta Društvo Dobrnič in ministrstvo za kulturo izdala spominsko brošuro. V njej so prispevki avtoric dr. Vere Osolnik Klopčič, dr. Mace Jogan in Žive Vidmar. Pišejo o kongresu, njegovem pomenu in obujanju spomina nanj; objavljeni so odlomki pogovorov z nekaterimi udeleženkami kongresa; zapisane so tudi misli o zgodovinskem razvoju ženskega gibanja na Slovenskem.

Brošura je izšla v slovenskem, hrvaškem, madžarskem, nemškem in italijanskem jeziku. Brošuro se da dobiti na pisni zahtevek na sedežu Društva Dobrnič, na spletu bo dosegljiva na portalu Ženski lobi Slovenije.

Stanka Ritonja

Priznanje

V imenu ZZB NOB Slovenije je podpredsednica dr. Ljubica Jelušič (levo) izročila srebrno plaketo Zveze borcev Tatjani Štukelj (v sredini), predsednici ljubljanskega podružnične Društva Dobrnič.

NADALJEVANJE S STRANI 1

Priključitev Primorske matični domovini

tako ali drugače zapisana v misli slehernega Primorca.

Povezali smo se z občino Miren - Kostanjevica, ki nam je v vseh pogledih stala ob strani in nam pomagala. Prav tako sta se z vso prizadevnostjo izvedbi pridružila krajevna skupnost Opatje selo in Društvo Žbrinca. Vsem gre naša srčna in tovariška zahvala.

Likovno podobo srečanja, ki je potekalo pod geslom Primorska za vedno, je z vso vsebino in pretanjenostjo umetnika in domoljuba zasnoval akademski slikar Milovan Valič.

V prelepem sončnem vremenu se je v Opatjem selu zbralo več kot štiri tisoč obiskovalcev iz vse Slovenije. Organizatorji smo jim, tako kot smo obljubili, ponudili pravo partizansko in domoljubno proslavo. Režija je bila v rokah priznanega igralca in režiserja, sicer prvaka SNG Nova Gorica Radoša Bolčina. Zasnoval jo je na temelju slovenske partizanske in rodoljubne zgodovine. Odločitev organizatorja, da v programu nastopijo domači umetniki, je obrodila sadove. Prisluhli smo pesmi štirih Moških pevskih zborov, pihalnima orkestroma iz

Nove Gorice in Prvačine, recitatorjem – poklicnim igralcem, pevkama Poloni Kante in Mojci Rusjan ter mladim plesalcem Pro Dance Company.

Številne zbrane sta nagovorila predsednica Združenja za vrednote NOB Nova Gorica Ingrid Kašča Bucik in župan občine Miren - Kostanjevica Mavricij Humar.

Slavnostni govornik na prireditvi pa je bil prvi predsednik države Milan Kučan, ki je najprej čestital ob prazniku v spomin na dogodek, »s

katerim je bil naš narod poplačan za eno od hudih krivic, ki so mu bile prizadejane v dostikrat neprijazni zgodovini«. Spomnil je na dolgo in zahtevno pot, ki je pripeljala do uresničitve Pariške mirovne pogodbe.

Dejal je, da sta italijanska in slovenska država postopoma zgradili dobre sosedske odnose, posebej po priznanju Slovenije in podpori naše države pri vstopu v EU. In nadaljeval: »A ob tem vendarle obstaja nekaj, kar poraja dvom o iskrenosti političnega poudarjanja prija-

teljskih odnosov. To je odnos italijanske politike do dogajanja v času fašizma, med vojno in takoj po njej. Še vedno med drugim ustreljeni na bazoviški gmajni uradno veljajo za teroriste, Slovenci pa za genociden narod, ki naj bi opravljal etnično čiščenje in pobijal Italijane zgolj zato, ker so bili Italijani. Doslej ni bilo nobenega opravičila za te besede, nobenega obžalovanja za storjeno zlo, niti poklona žrtvam in obžalovanja za Gramozno jamo v Ljubljani, za taborišče na Rabu, za požgane vasi in storjene zločine. Da še ni čas za to? Čas za to je že zdavnaj potekel.«

Proslavi je prisostvovalo kar 115 praporščakov iz vse Slovenije pod poveljstvom Severina Kovačiča. Srečanje v Opatjem selu je potekalo v tovariškem in prijateljskem razpoloženju. Udeleženci so odhajali z občutki zanosa in odločenostjo, da bo praznik vrnitve Primorske matični domovini ostal vedno trdna vez s trpkim, vendar hkrati bleščečo zgodovino primorskega in slovenskega naroda.

Martina Peršič,
foto: Luka Carlevaris

■ DOGODKI 80 let od Kobariske republike

Svoboda je trajala 52 dni

Po kapitulaciji Italije 8. septembra 1943 je na zahodni meji nastalo obsežno svobodno ozemlje, ki je obsegalo Posočje vse do Brd, Bovškega, Podbrda, Čedad in Režije. Sedež svobodnega ozemlja je bil Kobarid, zato je dobilo ime Kobariska republika. Celih 52 dni so prebivalci živeli svobodno, govorili so lahko svoj materni jezik, v šolah so poučevali v slovenskem jeziku, politične in oblastne funkcije so prevzeli odbori Osvobodilne fronte. Ti so skrbeli za preskrbo prebivalstva in partizanske vojske, izvajanje mobilizacije in skrb za varnost ljudi. Ljudska oblast je vidne uspehe dosegla z osvoboditvijo 56 političnih zapornikov iz videmskega zapora.

Kobariska republika je kljub samo dvomesečnemu obstoju potrjevala slovensko navzočnost na slovenskem zahodu in na narodnostno mešanem ozemlju oživljala narodno zavest. Kljub velikemu odporu so odločilni boji z nemškimi silami potekali zadnje dni oktobra

1943 in po petdnevnih bojih je bil Kobarid zaseden.

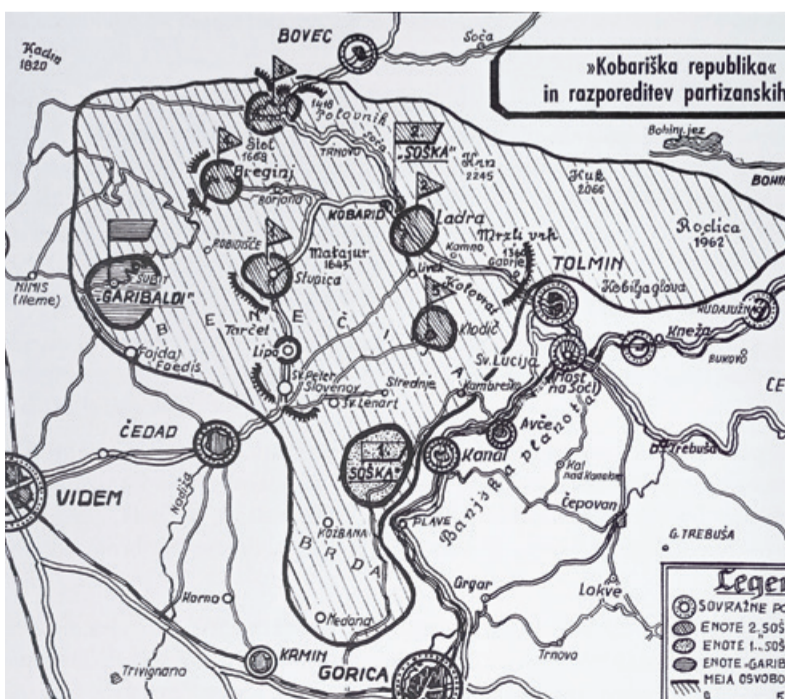
Na slovesni prireditvi v Kulturnem domu Simona Gregorčiča v Kobaridu so se 7. oktobra spomnili teh dogodkov in v kulturnem programu so navzoči podoživeli spomin na praznovanje 30. obletnice, ki je potekala pred 50 leti in so jo zabeležile kamere RTV Slovenije. Dramska sekcija Gimnazije Tolmin je prebirala odlomke spominov takratnih udeležencev iz knjige Zdravka Likarja Kobariska republika. Pevci MPZ Justin Kogoja iz Dolenje Trebuše in Bardski oktet so zapeli nekaj bojnih pesmi, beneški pesnici pa sta v beneškem narečju brali svojo poezijo.

Praporščaki so prireditvi dali poseben pečat in s svojo prisotnostjo spomnili na bojne poti enot, ki so se bojevale na tem območju.

Udeležence sta pozdravila predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Bovec, Kobarid, Tolmin Rok Uršič in župan občine Kobarid

Slavnostni govornik na prireditvi je bil minister za obrambo Marjan Šarec.

Zemljevid Kobariske republike

Marko Matajurc. Slavnostni govornik je bil minister za obrambo Republike Slovenije Marjan Šarec. V svojem govoru se je spomnil trpljenja prebivalstva na tem območju tako v prvi kakor v drugi svetovni vojni. Poudaril pa je svetlo točko, ki se je pojavila po kapitulaciji Italije, ko je prebivalstvo, čeprav za kratek čas, prinesla svobodo s Kobarisko republiko. Takih dogodkov se je treba spominjati in jih obujati s ciljem, da mlade generacije spoznajo zgodovino, ki nikoli ni bila lahka in samoumevna.

Na počelje stavbe občine pa je delegacija v spomin na branilce Kobariske republike položila venec. Praznovanja 80. obletnice Kobariske republike se je udeležila tudi stoletna Anica Hrast Cucek, ki živi v Postojni, je pa domačinka iz vasi Borjana in se dobro spominja dni svobodnega ozemlja.

Vojko Hobič

Berač

*Srečal sem potnika brez desnice,
suhlega, krvavega,
v očeh je nosil
nekaj skrivnostnega,
z levico pa lajno vrtel.
Gledal me je s topim pogledom,
nehal je lajno vrteti
in stegnil levico naproti
in čakal od mene daru.*

*Obstal sem, zatisnil oči ...
On pa je prosil, brez nehanja prosil.
Pravil mi je o mladosti, ljubezni in sreči
in o prejšnjih dneh ...
»Gospod, pomagajte, v tovarni sem izgubil
roko«
in stegnil je zopet levico,
od lajne ožuljeno vso.*

*Šel sem naprej, reven kot on,
za eno spoznanje sem bil bogatejši.
On pa je zrl za mano s tistimi očmi
in si gotovo mislil, da sem
največji skopuh na svetu.*

Karel Destovnik - Kajuh

Ob hišni preiskavi

*S solzami v očeh
sem Cankarja čital, čital.
Pil sem ga kakor otroci,
ki materam pijejo mleko iz prs.
»Sin moj, žandarji so prišli –
preiskava ...«
Odložil sem knjigo – z obraza solze
so kapljale na njo.
»O, saj ni nič hudega, mama!
«Žandarji so v skrinjah iskali,
v predalih iskali
in v knjigah.
»Stran, gobavci, proč od teh mojih stvari,
bi zakričal ...«*

Karel Destovnik - Kajuh

■ DOGODKI Tradicionalno srečanje

To ni le vaša pesem – to je krik vseh nas

V Portorožu je bilo 24. septembra tradicionalno srečanje nekdanjih internirank in internirancev, političnih zapornikov in zapornic, izgnank ter ukradenih otrok. Slavnostna govornica in častna pokroviteljica srečanja je bila dr. Nataša Pirc Musar, predsednica Republike Slovenije.

»Prav je, da se spominjamo, in prav je, da se tega ne spominjamo v številkah in brez imen, temveč z zgodbami

o katerem je govorila predsednica, je zgodba družine njenega moža, saj je dekle taboriščnica iz Ravensbrücka, slovenska pesnica Erna Musar, ki je zapisala tudi pomenljiv verz: »Kot trsje smo, ki se v viharju stisne in skloni k tlom, pa spet ponosno vstane.«

Pirc Musar je poudarila tudi pomen slovenskega boja za samostojnost in mir z negovanjem jezika, kulture in običajev, z zavedanjem o

je na svoj nedavni nastop na odprti razpravi Varnostnega sveta na 78. zasedanju Generalne skupščine Organizacije združenih narodov in poudarila, da je danes po svetu kar 55 različnih oboroženih konfliktov in da ima odgovornost za skrb za mir prav vsaka od 193 držav članic Organizacije združenih narodov.

Slovesnosti v Portorožu so se med drugim udeležili tudi zunanja

Predsednica Republike Slovenije je pozdravila še redke preživle taboriščnice in taboriščnike. (Foto: Iztok Pipan, TV Medvode)

vsakega posameznika in posameznice, ki skupaj tvorijo zgodbo našega naroda v tistih težkih časih,« je poudarila slavnostna govornica. Zbrane je v imenu gostitelja, ZZB NOB Slovenije, Taboriščnega odbora Ravensbrück, pozdravil **Matjaž Špat**, predsednik taboriščnega odbora. Spomnil je tudi na še živeče taboriščnice, ki jim letos v Portorož žal ni uspelo priti, med drugim na Elzo Kumer Maurič, Stanko Simoneti Kranjc, Sonjo Cuder, Marijo Frlan, Pavlo Simčič in Fani Daisinger.

Matjaž Špat je poudaril, kako pomembne so vrednote, kot so solidarnost, tovarištvo, domoljubje, junaštvo in ljubezen do sočloveka. Te vrednote so gojila dekleta, ki so preživela grozote taborišč, in so prav tiste vrednote, ki so v ospredje stopile tudi ob letošnjih katastrofalnih poplavih: »Od vas se učimo pokončne drže, domoljubja, tovarištva, solidarnosti. Vedno znova nas ganejo vaše zgodbe o trpljenju, o ljubezni do sočloveka, solidarnosti in humanosti, o upanju in optimizmu.«

Dr. Nataša Pirc Musar je zbrane nagovorila z zgodbo dekleta, ki je preživelo vojne grozote, in poudarila, da so sovraštvo, uničenje in nasilje, ki so mu bili priča med drugo svetovno vojno, močno prizadeli ne samo posameznike in njihove družine, ampak celotno skupnost in narod, saj so bili cilji okupatorja teptanje človekovega dostojanstva, razčlovečenje slehernega posameznika in razkroj naroda. Dodala je: »Vendar pa jim, čeprav ste ali so mnogi od preživelih ali vaših prednikov čez noč postali številke, brez imen, katere je nacistični stroj skušal sistematično zmlati, ni uspelo!« Poudarila je, da »fašistom in nacistom ni uspelo, ker se identitete našega naroda ne da preprosto izbrisati. Tega nismo dovolili v obdobju pred tem, ne takrat in tega, sem prepričana, ne bomo dovolili nikoli!« Zgodba dekleta,

neprecenljivosti medsebojnih vezi, svobode in lastne domovine. Preživle taboriščnice in druge žrtve vojnega nasilja in njihove svojce ter potomce je pohvalila, da so nam vsem zgled in opomin: »Kazete nam, kako pomembni so strpnost, razumevanje in dialog. Da moramo znati odpuščati in na napakah graditi nove vezi med nami. Sobivanje narodov ter spoštovanje mednarodnega prava, človekovih pravic in svoboščin morajo biti trajni temelji naše skupne prihodnosti. Brez tega naš svet preprosto ne more

Prireditev je bila dobro obiskana. Potomci in njihovi prijatelji ohranjajo spomin na dogodke iz NOB

in ne bo obstal.« Dodala je še, da je »naša dolžnost, da negujemo spomin, da opozarjamo na povzročeno gorje, na zgodovinska dejstva ter da gojimo ljubezen do države, do domovine. Predvsem pa da mladim predajamo sporočila miroljubnosti, svobode, solidarnosti, sočutja, enotnosti in pravičnosti. Mladi in ti, ki šele prihajajo za njimi, bodo lahko ustvarjali boljši svet le, če bodo poznali tudi temne plati in zablode človeštva.« Tudi zato je treba ohranjati zgodbe, ki so jih doživeli Slovenke in Slovenci v tistem času, saj je to edina pot, da se ne bodo ponavljale napake iz preteklosti, ko je names-tito besed govorilo orožje. Spomnila

ministrica in podpredsednica vlade Republike Slovenije Tanja Fajon, podpredsednica državnega zbora mag. Meira Hot, evropski poslanec dr. Milan Brglez, predsednik ZZB za vrednote NOB Marjan Križman, slovenska senatorka v Rimu Tatjana Rojc in številni drugi.

Prireditev je potekala ob Kajuhovi misli »To ni le vaša pesem – to je krik vseh nas« in je bila ob 100. obletnici Kajuhovega rojstva povezana še s pol stoletja neprekinjenega umetniškega delovanja Tržaške-

ga partizanskega pevskega zbora Pinko Tomažič.

V kulturnem programu, ki ga je pripravila scenaristka Silvana Knok s Televizije Medvode, so se z dragocenimi videopisimi spomnili nekaterih pričevanj taboriščnic, izgnank, ukradenih otrok. Nastopili so Orkester Slovenske vojske, tenorist Martin Sušnik, Tržaški pevski zbor Pinka Tomažiča, pevec Nikolovski, glasbenika Dane in Nejc Jemc, plesna skupina Osnovne šole Koper, recitatorka Anica Horvat, Baletna šola Stevens in povezovalc Domen Valič.

Nataša Predalič, TV Medvode

Dr. Martin Premk

Ekonomskopropagandni program

Kadar med zgodovinarji teče beseda o neposrednih pričah zgodovine, je mogoče slišati tudi naslednjo zgodbo. Že pred nekaj desetletji so v Črni gori nekoga spraševali, kako je bilo med drugo svetovno vojno. Možakar se je delal pogumnega in je dejal, da je bilo grozno, da so njega ujeli četniki in mu grozili, da ga bodo mučili in ubili, če ne izda, kje so partizani. Kljub mučenju in grožnjam je možakar trdil, da se je junaško držal in ni nikogar izdal. Na vprašanje, kaj se je nato zgodilo, pa je mirno odvrnil: potem so me pa ubili.

Nauk te zgodbe je jasen. Razni pričevalci s svojim človeškim spominom niso samo zmotljivi, temveč lahko tudi namerno ali nenamerno govorijo laži ali kar popolne izmišljotine. Vedno bodo povedali samo svoje videnje dogodka, ki ne more biti drugačno kakor pristransko. Zato je naloga raziskovalcev, zgodovinarjev, novinarjev in vseh drugih, da vsa pričevanja kritično preverijo in strokovno ovrednotijo, ali dejstva v pričevanjih držijo. Na naši javni televiziji pa že dolga leta teče od-

daja, v kateri voditelj nikoli ne preverja ali primerja, kaj govorijo njegovi »pričevalci«, niti ga ne zanima, ali je res to, kar so povedali. Celo več, voditelj jim sam polaga besede v usta, da od svojih »pričevalcev« dobi točno take odgovore, kakršni ustrezajo njegovemu vrednotenju. V eni izmed zadnjih oddaj je neki »pričevalec«, ki naj bi mu »UDBA« domnevno ubila očeta, »ker je preveč govoril«, uboja obtožil pokojnega Tomaža Ertla. Da se je domnevni uboj zgodil leta 1958, ko je Tomaž Ertl kot mladenič še delal pri vzdrževanju v Železarni Jesenic in ne za kako »UDBO«, seveda ni bilo povedano. Ljudje imajo sicer pravico govoriti, kar koli hočejo, žal tudi laži, dokler to ni kaznivo. A šolani novinar, celo zgodovinar, bi moral vedeti, da so pričevanja oziroma ustni viri najbolj pristranski, nezanesljiv, nepreverljiv in pomanjkljiv vir podatkov. Če tega ne ve ali

noče vedeti novinar, bi to morali vedeti vsaj v uredništvu. Namen predvajanja »pričevalcev« torej ni nepristranski prikaz zgodovinskih dogodkov, ampak zloraba zgodovine v politične namene oziroma propaganda. Zato lahko brez zadržkov trdimo, da novinar svoje delo opravlja neprofesionalno in pri svojem delu krši vse novinarske standarde, merila, zraven pa še večji del novinarskega kodeksa, kjer je prva točka ta, da mora novinar preveriti informacije ter popraviti in priznati svoje napake.

Če bi kakšen zaposleni v kakem drugem podjetju ali ustanovi tako opravljal svoje delo, bi ga že zdavnaj doletela odpoved delovnega razmerja iz krivdnih razlogov, pa še kaka priložena tožba bi bila zraven. Na naši javni televiziji pa se za zdaj ne zgodi nič. Na naši javni televiziji so nekateri še vedno nedotakljivi in lahko počnejo

Na srečo se nikogar več na da prisiliti, da poslušajo, gleda ali bere razne uboge novinarske klečeplaznike, zato jim ljudje v času elektronskih medijev in svetovnega spleta vedno manj sledijo.

vse, kar se jim zazdi. Žal moramo državno televizijo plačevati vsi, ni pa nam je treba gledati, ali tisti, ki bi morali svoje delo opravljati strokovno, zaradi političnih ukazov tega ne želijo ali ne smejo početi. Na srečo se nikogar več na da prisiliti, da poslušajo, gleda ali bere razne uboge novinarske klečeplaznike,

zato jim ljudje v času elektronskih medijev in svetovnega spleta vedno manj sledijo, saj so tam njihove nestrokovnosti, potvorbe in izmišljotine hitro razkrinkane. Je pa zaradi njih javna televizija že izgubila mnogo ugleda, ki ga bo le počasi pridobila nazaj.

Pred davnimi časi, nekateri bi rekli med »komunistično strahovlado«, je naša televizija za reklamne oglase uporabljala izraz »ekonomskopropagandni program«. Vmes so se časi spremenili in v času »prostega trga in podjetniške miselnosti« oziroma pohlepa in brezobzirnosti se zdaj za reklamiranje izdelkov uporabljajo izrazi, kot je marketing ali tržno komuniciranje. »Ekonomskopropagandni program« pa je očitno tudi še ostal in je namenjen tistim novinarjem, ki za svojo skorjico kruha prodajajo bedno propagando ali zlorablajo zgodovino v politične namene tako, da kršijo vsa pravila svojega poklica.

V METEŽU ZGODOVINE Pred 79 leti

Usodni dogodki na Oklem nad Ihanom

V začetku leta 1944 se je v Kamniškem okrožju, ki je preko Domžal segalo na litijsko območje do nemško-italijanske meje na desni strani Save, zelo razmahnilo narodnoosvobodilno gibanje. Na tem območju so bile poleg okrožnega komiteja KPS in SKOJ, okrožnega odbora OF in okrožnih odborov drugih množičnih organizacij (ZSM, SPŽZ, DB, GE) organizirane tudi enote VOS in NZ, okrožne tiskarne, tehnike in delavnice ter cela vrsta vaških in tovarniških odborov OF in enot NZ.

Narodnoosvobodilna organizacija je tako na pomlad leta 1944 štel več kot 750 različnih organizacij, brez partijskih celic in skojevskih aktivov. Vključenih je bilo skupno več kot 3500 aktivnih članov, od tega 530 članov partije in 250 skojevcev. OF se je razmahnila do sleherne vasi in veliko večino prebivalstva povezala v aktivno podporo narodnoosvobodilnemu boju.

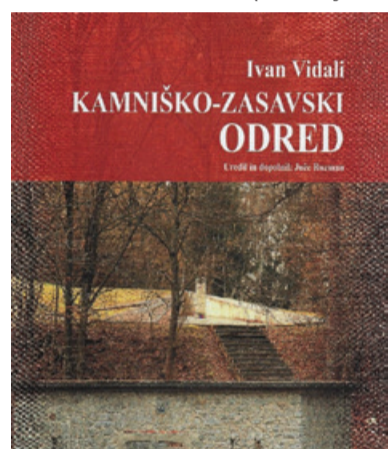
Za mobilizacijo novih borcev za krepitve brigad na Dolenjskem je skrbel zlasti Kamniško-zasavska četa, ki jo je štab IV. operativne cone ustanovil v začetku januarja 1944 in jo 15. februarja 1944 skupaj še z drugimi enotami potem združil v Kamniško-zasavski odred.

Odred je bil v drugi polovici februarja 1944 šele v nastajanju. Štab odreda sta sestavljala poveljnik Ivan Belec - Belc in politični komisar Anton Grošelj - Jesen. Odred so sestavili iz Kamniško-zasavske čete, minerske čete IV. operativne cone, ki je stalno minirala za sov-

ražnika zelo pomembno železniško progo Laze-Zidani Most, in iz specialne čete IV. operativne cone. To so sestavljale specialne patrulje, ki so delovale onkraj Save med reko Savo in nemško-italijansko mejo.

Pred tragičnim spopadom

Partizani so po poročilih Nemcev 22. in 23. februarja na domžalskem in moravškem območju izvedli nekaj večjih sabotažnih akcij. Tako so se borci Kamniško-zasavske čete 22. februarja na Vrhopolju pri Moravčah spopadli z nemško patruljo. Isti dan so vdrl v kinodvorano (nekdanji So-

Naslovnica knjige

kolski dom) v središču Domžal, ob 20. uri je bil požgan grad Krumperek, s posekanimi drevesi so za nekaj ur blokirali promet na cesti južno od Doba. Okoli 22. ure ta dan so zažgali gospodarsko poslopje gradu Križ. Te akcije so poleg drugih razlogov, zlasti zelo močnega razmaha vseh

Spomenik na Oklem

oblik dobro organiziranega narodnoosvobodilnega gibanja na celotnem kamniško-domžalskem in litijskem okrožju, na pustno soboto 24. februarja 1944 privedle do napada na Oklem nad Dobovljami pri Ihanu. V zasedi pri Vrhopolju je bil 22. februarja ranjen tudi komandir čete Janez Berlec - Nace in odpeljan v bolnišnico Ribnik pri Češnjicah pri Moravčah. Tudi to je pomembno vplivalo na razvoj dogodkov 23. in 24. februarja na Oklem, saj Kamniško-zasavska četa ni imela več sposobnega komandirja.

Navzkrižni ukazi in opozorila

Novi namestnik komandirja čete Ivan Hočevar in komisar Simon Slapar - Boris sta nameravala četo s 94 borci umakniti k Sv. Križu ali v Štance Laze pri Litiji, toda dobila sta ukaz Okrožnega komiteja KPS Kamnik, da se četa 24. februarja ob pol sedmih zjutraj javi na Oklem, da bi se pogovorili o nadaljnjih nalogah. Tako se je četa 23. februarja

1944 premaknila mimo Žej pri Sv. Trojici v zaselek Dobovlje, kjer so borci prespali. Pri jutranjem zboru na Dobovljah je dežurni deseter Dore preštel 94 bork in borcev. Četa se je premaknila proti Oklemu približno en kilometer južneje, borci so se namestili po treh hišah v tem zaselku, štab čete pa v Baleževo hišo. Postavili so samo tri stražarska mesta okoli zaselka. Potem so okoli sedme ure začeli od Sv. Križa prihajati partizani v dveh skupinah (skupno okoli petnajst) in se ustavili na domačiji pri Kramarju. Srečali so se z nekaterimi člani Okrožnega komiteja KPS Kamnik na čelu s sekretarjem Francem Zupančičem - Marjanom, načelnikom okrožnega VOS Slavkom Dobovškom, Stanetom Bregarjem, Viktorjem Janežem - Jovom, poveljnikom okrožnih varnostnikov (udarnikov) in nekaterimi člani okrožnega odbora OF. Skupno je bilo torej okoli 120 partizanov.

Okrožni forumi, še posebej OK KPS Kamnik, so že teden dni pred usodnim spopadom 24. februarja dobili več opozoril, da sta ta teren in zaselek Oklo zelo sumljiva za Nemce in da se pripravlja napad. Toda ta opozorila niso zalegla. Teden dni pred tem se je zgodil še en usodni dogodek, povezan s tragedijo na Oklem.

Okrožni vosovci so skupaj z vodstvom OK KPS Kamnik likvidirali očeta gospodarja Kramarjeve do-

mačije na Oklem, sicer Orehkovega, blizu njegovega doma na bližnjih Žejah z obtožbo, da je gestapu v Kamniku pošiljal pisma s pozivom, naj ustavijo partizanske bande, ki plenijo tod okoli.

Spopad na pustno soboto

Medtem se je ponoči s 23. na 24. februar pred orožniško postajo v Ihanu s tremi osebnimi vozili in tremi tovornjakim pripeljalo od 80 do 100 nemških policistov, gestapovcev in raztrgancev iz Kamnika, ki so kmalu po tretji uri zjutraj skrivaj peš odšli proti Brdu in Oklemu.

Iz vseh do zdaj zbranih virov je očitno, da je bilo izdano ne samo zborni mesto na Oklem, temveč tudi, da se bodo prav ta dan tam zbrali številni partizani in okrožno politično vodstvo Kamniško-domžalskega-litijskega okrožja.

Domačini z Brda in iz bližnjih Dobovlj so zgodaj zjutraj prišli opozoriti vodstvo Kamniško-zasavskega odreda na bližnji napad Nemcev, vendar so v okolico poslali samo eno patruljo in kmeta Baleža v dolino poizvedet, kaj je resnica o bližajočih se Nemcih. Poročilo o Nemcih je končno potrdil neki partizan, ki je tik pred napadom v Kramarjev hlev prignal kravo, da bi jo pozneje zaklali. Druge obrambe pa komandirji niso organizirali. Zaselek Oklo je bil obkrojen s treh strani, razen v smeri proti Žejam in Trojici.

V silovitem napadu Nemcev z mitraljezi in granatami na Kramarjevo domačijo in sosednji hiši je padlo 53 ali 54 partizanov in neznan število mobilizirancev, nekaj jih je zgorelo v Kramarjevi hiši in bližnjih poslopih. Ujetih je bilo 28 mobilizirancev, pobegniti pa je uspelo 29 partizanom in aktivistom. Vse do danes ni bil nikoli sestavljen noben seznam padlih partizanov in mobilizirancev spopada na Oklem. Seznam (nepopoln) preživelih partizanov, ki ga je leta 1982 sestavila KO ZB Ihan, je bil končno objavljen šele 74 let po bitki na Oklem v knjigi Ivana Vidalija Kamniško zasavskega odred 24. februarja 2018.

(Povzeto po Kroniki Kamniško-zasavskega odreda avtorja Ivana Vidalija, Domžale 2018, samozaložba Franci Gerbec).

Franci Gerbec

Seznam preživelih borcev v spopadu na Oklem

Stane Čebela - Štefan, Avgust Del Bello, Stane Dobovšek, Marjan Dolinšek, Jože Golob - Miško, Janko Grošelj, Ivan Hočevar, Poldka Ipavec, Jože Kersnič - Rado, Lojze Kristovič, Rado Kokalj - Tine, Jernej Korošec, Jože Lončar, Stane Marčijan, Miro Medved, Marija Prelič - Cvetka, Alojz Pustotnik - Rudi, Ivan Sankovič - Mirko, Ivan Selšek, Jakob Tekavec - Izidor, Vinco Testen - Vido, Lado Urbanija, Francka Uršič - Cita, Jakob Verovšek, Majda Vindiš - Nada, Albin Vodnik, Anica Zorko - Vera in Franc Zupančič - Marjan. Po družinskem pričevanju (Franc in Pepca Gerbec) je bil preživel udeleženec spopada na Oklem tudi član Okrožnega odbora OF Kamnik Stane Podbevšek - Matjaž z Rodice.

Združene borbe za vrednote NOB Grosuplje
PGD Velika Ilova Gora
Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo
Politijsko veteransko društvo Sever Ljubljana - odbor Grosuplje
Občina Grosuplje

VAS
ob 80. obletnici dramatičnih bojev na Ilovi Gori
VABIJO
na spominsko slovesnost
v soboto 28. oktobra 2023
ob 11.00 uri
pri spomeniku na Veliki Ilovi Gori

Slavnostni govornik
dr. VLADIMIR PREBILIČ,
župan Občine Kočevje in
predsednik Skupnosti občin Slovenije

SODELUJOČI:
Gardna enota Slovenske vojske
Trobljni kvintet Slovenske vojske
Partizanski pevski zbor
1. Spominski dolenski partizanski bataljon
Glasbena šola Grosuplje
Recitator Lovrenc Skoda
kantavtor in pevec Zoran Predin

Yoco Audio

Planinsko društvo Grosuplje na ta dan vabi
na tradicionalni pohod na Ilovo Goro.
Start pohoda bo ob 7.30 uri
izpred gostilne LUNCA
v Zagradcu pri Grosupljem.

Trasa pohoda na Ilovo Goro.

Spoznajte zanimivosti Radenskega polja in se seznanite s kraji, ki so novembra 1943 doživeli strašno nasilje nemškega okupatorja. Pohodniki naj imajo obutev za hojo po rosnih travnikih in močno svetliko za ogled podzemlja Zatočne jame. Pohod bo predvidoma zaključen ob 15.00 uri. Pohodniki hodijo na lastno odgovornost!

Za prihod na prireditve si organizirajte lasten prevoz.

IN NAJ SPOMNIMO:
Pazimo na lastno varnost in varnost drugih.

Tisk: Topografija d.o.o.

DOGODKI Spominska slovesnost

80. obletnica bombardiranja vasi Podsabotin

Krajevna organizacija borcev za vrednote NOB Brda in občina Brda sta se 24. septembra poklonili spominu na deset žrtev bombardiranja vasi Podsabotin z žalno slovesnostjo, ki je bila na tamkajšnjem pokopališču.

Zgodovinske dogodke tistega časa je na kratko osvetlil govornik Karlo Passoni, podpredsednik KO borcev za vrednote NOB Brda. Kmalu po kapitulaciji Italije, v zadnji tretjini septembra in prvi polovici oktobra 1943, so Nemci že začeli izvajati bombne napade, tudi iz zraka, požige in streljanje civilistov. Tako so 21. septembra kruto oznanili svoj prihod v Števerjan (zdaj pod Italijo). Istega dne so nemška letala odvrkla

bombe tudi na Podsabotin. Najhuje je bilo v osrednjem delu vasi. Ko so letala odletela, so na vas še vedno streljali z Oslavja (sedaj pod Italijo). Bolj ali manj so bile porušene vse hiše, cerkev sv. Nikolaja, župnišče in šola. Deset ljudi je bilo mrtvih, med njimi štiri otroci do desetega leta starosti, dva pa ranjena. Vsi so pokopani v skupnem grobu na vaškem pokopališču. 29. novembra 1984 so takratne družbenopolitične organizacije in krajanji Podsabotina grobnico uredili in postavili nove nagrobnike z imeni žrtev (del na fotografiji).

Po teh dogodkih leta 1943 se je še povečalo število odhodov v partizane, borci so se zbirali v Podsabotinu.

Letos praznujemo tudi 80. obletnico ustanovitve Prve briške čete. V Podsabotin, v zaselku Breg in Mlaka, se je že konec maja ali prve dni junija, po bitki na Nanosu, zateklo nekaj partizanov. Vodil jih je prvi briški partizan Albert Bole - Miloš iz Snežatnega, ki je pozneje junaško padel v Lokovcu. Med prvimi partizani sta bila iz Podsabotina Mirko Zimic - Miro in Anton Štanfel - Triglav, oba sta med vojno izgubila življenje. Občasno so prihajale razne skupine partizanov, ki so taborile v zaselku Vamorje. Zaradi varnosti se je pozneje taborišče prestavilo višje, v Planine. Hrano in vse druge potrebščine so tem partizanskim skupinam prinašali aktivisti iz vasi

Podsabotin, Hum, Kojsko in Brestje. V spomin na ti dve taborišči stojijo spominska obeležja.

Naša naloga je, da ohranjamo spomin na našo junaško zgodovino in to prenašamo na mlajše rodove.

Delegacija Podsabotincev je h grobnici položila lorovov venec. Sledila sta minuta tišine in častni pozdrav praporščakov, ki so bili postrojeni ob grobnici.

V kulturnem programu je sodeloval MoPZ Srečko Kumar Kojsko pod umetniškim vodstvom Aleksandra Sluga ter recitatorke iz Podsabotina Larisa Munih Kumar, Noemi Begič in Eli Begič.

Milena Beguš, foto: Majda Korenjak

DOGODKI Prva svetovna vojna

Zvoki miru utrdili čezmejno prijateljstvo

Projekt **ZVOKI MIRU - I SUONI DELLA PACE**, ki je premiero doživel lani, je z letošnjo drugo predstavitevjo 2. in 3. septembra spet navdušil udeležence, predvsem pa utrdil razmišljanje snovalcev, Kulturnega doma Nova Gorica, Associazione Progetto musica Udine, Turismo FVG in Javnega zavoda Miren Kras, da z novimi oblikami osmišljanja nesmisla tragedije (prve svetovne) vojne na izviren način zori razumevanje priložnosti in odgovornosti ljudi, ki tukaj živimo, da lahko samo skupaj s povezovalcem in sodelovanjem ustvarimo boljšo prihodnost, in to brez meja na zemljevidu ali v glavah.

Dveh pohodov po Poteh miru od Alp do Jadrana in dveh večernih glasbenih predstav, ki sta potekali v okviru enotnega dogodka na slovenski in italijanski strani v prvem septembrskem koncu tedna, se je udeležilo več kot 200 pohodnikov in ljubiteljev klasične glasbe iz obeh držav.

V soboto, 2. septembra, so se na 18 kilometrov dolgo pot med ostalinami prve svetovne vojne na slovenski strani in spremstvu vodnika **Romana Maliča** podali prvi pohodniki. Dvema postajama z okreplili med obiski treh jam, Ruske, Krompirjeve in Pečinke, ob pomo-

či Jamarskega kluba Temnica (vodnik **Franc Bizjak**) in Turističnega društva Cerje (vodnik **Konrad Marušič**) je sledilo kosilo, ki ga je pripravil **Mirko Godnič** z istoimenske domačije v Novi vasi. Pohod, na katerem smo lahko poleg glasbe poslušali tudi pretresljive izpovedi vojakov, ki so se borili na položajih soške fronte v Kostanjevici na Krasu in na Fajtjem hribu, se je končal z vodenim ogledom Pomnika miru na Cerju, zvečer pa je udeležence navdušila odlična predstava treh mladih glasbenikov, **Eme Krečič** na violončelu ter **Riccarda Penza** in **Hanne Schmidt** na violinah. Program je obogatila nova skladba, ki jo je posebej za to priložnost napisal **Fabio Cuccu**, študent kom-

pozicije na Konservatoriju Tartini v Trstu. V nedeljo so pohodniki, med katerimi jih je večina prespala na Miren Krasu, pot nadaljevali na italijansko stran Poti miru od Alp do Jadrana po 15-kilometrski trasi od Cerja do Sredipolja (Redipuglia). Dvodnevni dogodek se je končal z vrhunsko glasbeno predstavo pevke **Amare** v Dolini bersaljerjev.

Predstavnice organizatorjev, **Pavla Jarc**, direktorica Kulturnega doma Nova Gorica, **Valentina Danelon** iz Associazione Progetto Musica Udine in mag. **Ariana Durnik**, direktorica Javnega zavoda Miren Kras, ki so goste koncerta pozdravile v imenu vseh organizatorjev, tudi Turizma FVG in Turizma Pro Loco di Fogliano Redipuglia, so se od gostov na koncertu poslovile z obljubo, da se krasna zgodba, ki je stkala veliko novih prijateljstev, nadaljuje tudi prihodnje leto oziroma najmanj do leta 2025, ko bosta Nova Gorica in Gorica (Gorizia) evropska prestolnica kulture.

Izvedbo vodenj po Poteh miru od Alp do Jadrana je podprlo tudi Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije v sodelovanju s Fundacijo Poti miru.

Javni zavod Kras

DOGODKI Občina Piran

Pet grobov za pet talcev

Po 80 letih bolečine in žalosti smo 2. oktobra predstavniki Združenja borcev za vrednote NOB občine Piran s praporščakom, domačini ter domači župnik na pokopališču v Novi vasi nad Dragonjo položili cvetje, se spoštljivo poklonili z mašo za talce in govorom petim vaščanov, ki so bili 2. oktobra 1943 na križišču poti za Plovanijo in Kaštel ustreljeni kot talci. Domačini iz Nove vasi so jih naslednji dan, 3. oktobra, pripeljali domov in pokopali na vaškem pokopališču.

Pet grobov za pet talcev, in to za Ivana Periča, Jožefa Pucerja, Albina Grižona in Franca Bolčiča, štiri mlade fante, stare komaj 18 let, in 20 let starejšega Matijo Rojaca.

Domačini so jim postavili tudi spominsko ploščo. Na njej so verzi partizana in pesnika Karla Destovnika - Kajuha, ki so prepisani iz pesmi Pet in dvajset: »Ni je smrti brez življenja, ni svobode brez trpljenja.«

2. oktobra 1943, natanko pred 80 leti, je nemška vojska začela veliko ofenzivo na Primorje in Istro. Med to ofenzivo je izvedla operacijo Čiščenje Istre. Ofenziva se je širila proti Portorožu in notranjost

Istre do Hrvaške. Nemci so v sodelovanju z domačimi fašisti pobijali ljudi in požigali vasi, streljali so neoborožene fante in može, ki so jih presenetili ob delu na njivah ali v domovih. Pobijali so vse, ki so jih videli, tudi starce, ženske in otroke, v plamene gorečih hiš metali žive ljudi ... Požigali in morili so po bližnjih vaseh tudi še 3. oktobra. V tej strašni ofenzivi, ki je po vsej Istri trajala samo pičla dva dneva, 2. in 3. oktobra 1943, so Nemci v slovenski Istri pobili več kot 200

ljudi in požgali 55 naselij ali 1800 stanovanjskih hiš in gospodarskih poslopij, nato pa so zasedli vso preostalo Istro in skupno pobili več kot 2000 ljudi.

V kulturnem programu so sodelovali pevci MPZ Pergula iz Sv. Petra in učenka Osnovne šole Sečovlje Polona Guzič. Domačin Aljoša Pucer pa je prebral zapis takratnega župnika, ki je opisal dogodke 2. in 3. oktobra 1943.

Bojan Česnik

KOLUMNA

Jože Pogljajen

Evropski vlak na stranskem tiru

Pred dvema desetletjema so nas politiki na vse načine prepričevali, da je Evropska unija hram svobode, napredka, demokracije, prava, varnosti in človekoljubnih vrednot, a se vse bolj zdi, da od tiste EU iz leta 2004, ko smo z velikim navdušenjem – ZA je na referendumu glasovalo kar 90 odstotkov volivcev – vstopali vanjo, ni veliko ostalo. Eden od pomembnih motivov takratne slovenske politike za vstop v EU je bil sicer na vsak način svetu pokazati, da mi nismo Balkanci, da se torej Balkan ne začne na južni strani Alp, ampak južno od reke Kolpe. Poudarjali so tudi, da bi vstop v EU in še posebej v članstvo Nata učinkovito rešil vsa vprašanja varnosti in obrambe države, čeprav še do danes nismo izvedeli, kdo naj bi bili agresorji, pred katerimi bi nas branila EU in Nato. Veliko bolj oprijemljiva razloga za vstop v EU so bili denar iz blagajn Unije in povečane možnosti poslovanja za naša podjetja. Tako danes blagovna menjava z državami EU znaša 67 odstotkov vsega izvoza ter na drugi strani 59 odstotkov uvoza. Kar pa zadeva denar, Slovenija še vedno iz EU dobiva več denarja, kot ji ga daje. Pogled na letošnji re-balansirani državni proračun je kar se da zgovoren: iz blagajn EU naj bi Slovenija prejela 1470 milijonov evrov, vplačala pa

730 milijonov. Slovenski vladi in še zlasti finančnemu ministru zato ne pride na misel nikakršna kritika poti, ki jo ubirajo von der Leynova, komisarji in poslanci EU, kaj šele bogokletna misel o morebitnem izstopu Slovenije iz te sicer precej razmajane in v prihodnosti ne ravno obetavne unije.

O tem, da je evropski vlak že nekaj časa na stranskem tiru, da torej Unija ni več omembe vreden dejavnik v svetovnih razmerjih, je pred dnevi med drugimi pisal vplivni spletni portal Politico Euvrope. Minili so časi, piše, ko se je Henry Kissinger spraševal, koga poklicati, če želiš »poklicati Evropo«. Danes nihče nikogar v EU ne kliče: nikomur ni mar, kaj misli Evropa. Na številnih svetovnih žariščih, od Gorskega Karabaha do Kosova in Izraela, je bila Evropa potisnjena v vlogo humanitarne organizacije brez kakršne koli politične vloge. Kar ni nič čudnega, kajti EU nima nobene lastne geopolitične strategije do Kitajske in drugih razvijajočih se držav sveta, tudi vojaško ni suverena in je odvisna od v Evropi nastanjene stotisočglave ameriške vojske in ameriškega jedrskega orožja. Če ta podrejenost Washingtonu pod taktirko von der

Leynove prej ni bila tako očitna, pa se je EU ameriškim geopolitičnim in kapitalnim interesom v Evropi povsem podredila ob vojni v Ukrajini. Odklop od dokaj poceni ruskih energentov in serija sankcij zoper Rusijo te nista oslabila, ampak sta resno načela gospodarstvo v članicah EU. Posledice se kažejo v skoraj desetodstotni inflaciji, občutnem upadanju gospodarske rasti – v Nemčiji se je že začela gospodarska recesija – in življenjskega standarda Evropejcev.

Profitiralo pa je ameriško gospodarstvo, zlasti orožarska industrija in podjetja, ki se ukvarjajo z nafto in plinom. Na okupirani palestinski zemlji se zgodba ponavlja kot še ena tragedija istega režiserja in igralcev Evropske unije v stranskih vlogah. Pri čemer slednji za katastrofalno politiko, ki jo vodijo, niso nikomur odgovorni. So pa kar dobro plačani. Za to, kar več kot 50.000-glava administracija EU počne, letno pobere 1,2 milijarde evrov. Od tega gre za plače evropskih komisarjev in poslancev več kot

150 milijonov evrov. Za primerjavo: bruto plača evropskega poslanca znaša nekaj manj kot 10 tisočakov, z različnimi dodatki pa okrog 15 tisočakov, naša predsednica države Pirc Musarjeva in predsednik vlade Golob pa dobivata nekaj manj kot 6000 evrov. A so poslanci pravi reveži v primerjavi z

evropskimi komisarji, katerih plače sežejo tja do 24 tisočakov mesečno, plača von der Leynove pa še višje. Le da se zanje zdi, da plačo in dodatke dobiva v ameriških dolarjih.

Doslej najbolj črno podobo tako opevanih evropskih vrednot smo lahko opazovali pred dnevi, ko sta šefici Evropske komisije von der Leynova in evropskega parlamenta Metsolova odhiteli v Izrael Netanjahuju v objem, da izrazita neomajno solidarnost in podporo njegovim načrtom o tem, da bo »živalsko« gibanje Hamas iztrebil tako, da bo palestinsko enklavo Gazo z bombami zravnal z zemljo – skupaj z dvema milijonoma njenih prebivalcev, do katerih prva evropska dama ni pokazala niti trohice usmiljenja. Pri tem ni bila osamljena. Nekaj podobnega o neomajni podpori izraelskim ubijalskim načrtom glede Gaze sta hitela govoriti tudi naš predsednik vlade Golob in zunanja ministrica Fajonova. Le pravosodna ministrica Švarc Pipanova je bila jasna: maščevanje katere koli vojske nad civilnim prebivalstvom je po mednarodnem pravu vojni zločin! Von der Leynova (in nekateri drugi »evropejci«) so se torej rokovali z vojnimi zločinci, ki neusmiljeno, a »pravično« bombardirajo Gazo ...

Na številnih svetovnih žariščih, od Gorskega Karabaha do Kosova in Izraela, je bila Evropa potisnjena v vlogo humanitarne organizacije brez kakršne koli politične vloge.

V METEŽU ZGODOVINE *Taborišča smrti*

79 let od množičnih deportacij prekmurskih Judov

Z okupacijo in razkosanjem Slovenije leta 1941 se je začelo tudi silovito in načrtno nacistično preganjanje Judov, zlasti na nemškem okupacijskem območju. V Sloveniji so radikalno čiščenje Judov doživele zlasti pokrajine, ki jih je zasedla nemška oblast, s čimer je Ljubljana z okolico kot del italijanskega zasedbenega ozemlja postala prvo zatočišče za bežeče Jude.

Konec aprila 1941 je na primer v Ljubljano prispelo 55 avstrijskih in nemških Judov, ki so bili najprej nastanjeni v begunskem centru v Leskovcu pri Krškem. Do maja tega leta jih je prispelo že skupaj 108. Pridružili so se obeznemu valu slovenskih beguncev z nemškega okupacijskega območja, ki so pred nemškim preganjanjem bežali na italijansko okupacijsko območje, kjer okupacijske oblasti niso izvajale tako radikalnih ukrepov.

Do kapitulacije Italije v letu 1943 je bil namreč odnos do Judov na italijanskih zasedbenih ozemljih v primerjavi z nemškimi neprimerno boljši. Judje v Ljubljani so se lahko organizirali in z okupacijskimi oblastmi vzpostavili določen dialog, saj so imeli za seboj zaščito

italijanske judovske reševalne organizacije DELASEM; znameniti posrednik pri oblasteh je bil Evgen Bollaffio, ljubljanski vinski veletrgovec. Razmere so se na območju Ljubljane in Ljubljanske pokrajine drastično spremenile po italijanski kapitulaciji septembra 1943. Začelo se je radikalno preganjanje Judov na Tržaškem in Goriškem; posledice so bile usodne za obe skupnosti. Nemške zasedbene oblasti so s pomočjo kolaborantske vlade in domobranske policije v Ljubljani v septembru 1944 aretirale še preostale ljubljanske Jude in jih odpeljale v delovna in koncentracijska taborišča.

Najusodnejše za večino slovenskih Judov, zlasti še Judov iz Prekmurja, je bilo leto 1944. Ne smemo pozabiti, da je Nemčija po prevzemu oblasti na Madžarskem marca 1944 od aprila do oktobra tega leta aretirala in deportirala v koncentracijska oziroma uničevalna taborišča vse prekmurske Jude. Tragedija je bila toliko večja zato, ker so bili v okviru projekta množičnega uničevanja madžarskih Judov prvi na udaru prav Judje iz pokrajine ob Muri, največ iz Lendave in Murske Sobotice. Za name-

Judovsko pokopališče v Dolgi vasi pri Lendavi – tudi kraj spominjanja na holokavst

ček je v tem obdobju še zadnje Jude izgubila tudi osrednja Slovenija, in to v času, ko je bil konec vojne že na obzoru in so proti središču Evrope prodirale zavezniške osvobodilne sile.

Najbolj dosledno je bil holokavst izveden v Prekmurju. Množične aretacije Judov iz Lendave in Murske Sobotice so se zvrstile 26. aprila 1944, ko so v obeh mestih Jude zbrali v tamkajšnjih sinagogah. Od tam so jih večino preko Čakovca in Velike Kaniže odpeljali do največjega taborišča smrti, Auschwitz-Birkenaua. Letos je od množičnih

deportacij minilo že 79 let. Množične deportacije in holokavst v Prekmurju so bili najbolj učinkoviti in katastrofalni, saj je bila Hitlerjeva zahteva po dokončnem uničenju Judov tako rekoč v celoti izpolnjena. To je bil prvi korak na poti dokončnega izbrisa prekmurskih Judov iz javnega spomina. »Endlösung« v Prekmurju pomeni učinkovito dejanje, izbris, ki je sinonim za aretacije, izselitve in množične usmrtnice v koncentracijskih taboriščih. Zaradi izjemne učinkovitosti množičnih deportacij, ki so se zvrstile v predzadnjem letu druge

svetovne vojne, je Slovenija uvrščena med države, ki se »lahko pohvalijo« z neverjetnim uspehom, saj je bilo uničenih okoli 90 odstotkov (dokončno število žrtev holokavsta še vedno ni znano). Posledice holokavsta so bile za slovenske Jude usodne. Po tej tragediji si slovenska judovska skupnost nikoli več ni opomogla in je še danes najmanjša judovska skupnost v Evropi. Živih prič holokavsta v Sloveniji žal tudi v Prekmurju počasi sploh ne bo več, saj so po koncu vojne leta 1945 od njih ostali samo še ostanki ostankov. Številni preživeli svojih zgodb o trpljenju in popolnem razčlovečenju, ki so ga doživljali v nemških taboriščih, niso nikoli povedali in so molčali do smrti. Številni kraja trpljenja niso nikoli več obiskali, ker tega preprosto niso mogli storiti, tudi zaradi strahu, ki je ostajal v njih do konca življenja.

Ta tragična evropska zgodovinska epizoda žal tudi Sloveniji in slovenskim Judom ni bila prihranjena. Plačali so neizmerno visok krvni davek, celo večjega kakor mnoge druge judovske skupnosti.

Dr. Marjan Toš

DOGODKI *Koncentracijsko taborišče*

Molitev na Rabu

V nedeljo, 10. septembra, smo na kraju, kjer je bilo koncentracijsko taborišče za žene, otroke in starce na Rabu, še posebej počastili spomin na vse umrle v tem taborišču. Najprej smo poslušali živo pričo takratnega časa, Hermana Janeža (ki je prišel v taborišče kot sedemletni fantek), potem pa smo v režiji Iztočka Pipana in njegovih umetniških sodelavcev spremljali krajši program. Sam sem dodal nekaj misli in molitev:

V teh dneh je leta 1943 prišlo do zloma fašizma in kapitulacije Italije. Toda ali je zlo v resnici kapituliralo? Kako naj matere, ki so zaradi podhranjenosti izgubile svoje otroke, rečejo, da zlo ne obstaja več? Spominimo se pretresljive zgodbe, ki jo je zapisal Boris Pahor, kako je mati kar nekaj dni k sebi stiskala in skrivala

Herman Janež

mrtvega otroka, da je še prejemale zanj hrano in hranila lačna usta drugih otrok, obrazov z velikimi očmi, ki so nemočno zrli vanjo.

Taborišče Rab je bilo taborišče trpljenja in smrti, obupa in zagrenjenosti. Vendar so se na tem kraju dogajale tudi čudovite zgodbe, ko so si ljudje odtrgali od ust najosnovnejše, da bi njihovi domači, hkrati tudi najdražji, preživeli. Prav te geste prijateljstva in žrtvovanja nam govore o upanju, da vendarle obstaja neki izhod, ki nas iz hude tragičnosti povede v jutrišnji dan. Potrebna sta le prijateljstvo in zaupanje drug v drugega.

Pater Bogdan Knavs

Tudi danes se pojavljajo različne ideologije in tudi danes bomo Slovenci preživeli in vstopili v jutrišnji dan, če ostanemo med seboj povezani, solidarni in če smo sposobni odpuščanja drug do drugega. Naj nam k temu pomaga spomin na tukaj prezgodaj umrle pa tudi preživle, ki so to bolečino nosili ali pa jo še nosijo. Naj nas Nebo navdihuje, da preprečimo takšne kraje trpljenja in smrti ter da tukajšnjih žrtev nikoli ne pozabimo.

Iz tega kraja so se dvigali v nebo obupni kriki in kletev, pa tudi prošnje iz dna duše in molitev, naj se trpljenje neha. Molitev, ki so jo najpogosteje izrekli, je bila Gospodova molitev očenaš. Zato tudi mi molimo: Oče naš ... Zdaj pa prosimo vseмогоčnega Boga, naj blagoslovi ta kraj spomina, da nam bo v opomin in pogum za boj zoper zlo in za udejanjanje človeške ljubezni.

Pater Bogdan Knavs

DOGODKI *Dve razstavi v Sostrem*

Narodnoosvobodilni boj 1941–1945 in Spomini živijo

V okviru ZZB NOB Slovenije posamezna združenja pripravljajo premično razstavo avtorja dr. Martina Premka Narodnoosvobodilni boj 1941–1945. Tako je Združenje za vrednote NOB Ljubljana Moste - Polje 4. oktobra v avli Osnovne šole Sostro postavilo in s slovenskim odprtjem ponudilo na ogled 12 panojev, ki prikazujejo osnovna dejstva o drugi svetovni vojni in narodnoosvobodilnem boju v Sloveniji. Zgodovina druge svetovne vojne še večkrat buri duhove in se zlorablja v politične namene, pri tem pa se dejstva o njej namerno zamolčujejo ali izkrivljajo. Zato navedena razstava predstavlja osnovne podatke in potek druge svetovne vojne v Sloveniji in jih obogati z nazornimi fotografijami.

Tako prikazuje napad in razkosanje Slovenije leta 1941, potek vojne in partizanskega boja do leta 1945, predstavljeni sta Osvobodila fronta in partizanska vojska, prav tako pa je predstavljena oborožena kolaboracija z okupatorjem. Namen razstave je, da bi se ljudje seznanili z dogajanjem med drugo svetovno vojno ter ob zgodovinskih dejstvih spoznali zmagovite vrednote, ki so nas povezoval v najtežjih zgodovinskih trenutkih in ki nas povezujejo še danes.

Ob pripravah za postavitev razstave smo na pobudo stanovalcev DSO Fužine pod vodstvom koordinatorice Aktiva ZB, ki deluje v okviru KO Ljubljana Moste - Selo, Angelce Butenko in delovnega terapevta M. Puškariča sklenili, da razstavi pridružimo v vsebinskem smislu zelo primerno razstavo Spomini še živijo. Ta razstava je nastala po naključju. Do zamisli zanjo je prišlo na letnem zboru borcev KO Ljubljana Moste - Selo, ko je ena

izmed članic ZB zboru predstavila življenjsko zgodbo svojega moža Zvoneta Baha, ki je pretresla večino prisotnih. Temu so sledili drugi stanovalci, ki so začeli pripovedovati svoja doživetja med drugo svetovno vojno in takoj po njej. Zgodbe posameznikov so se razlikovale in so pomenile pravo zakladnico doživetij in spominov.

Vse te zgodbe so predstavljene na panojih in so dejansko spomini otrok, so takšni, kot so jih oni doživljali in jih za dolga leta ohranjali v spominu. Nedvomno so vsi avtorji spominov, ki so sodelovali pri projektu, na neki način obremenjeni z vojno in burnimi dogodki prva leta po njej. Pisanje spominov na vojno in po njej stanovalcev DSO Fužine je pomembno tudi z vidika zadnje generacije, ki se tistih dogodkov še spominja in jih je doživela sama, zato je enkratno, da te spomine delimo. Izjemno je, da zdaj te spomine delijo z mladimi rodovi, konkretno z učenci osnovne šole v šolski avli.

Odprtje obeh razstav smo popestrili s kulturnim programom, v katerem so sodelovali učenci osnovne šole pod vodstvom gospe Bratkič. Množico obiskovalcev razstave je nagovorila Branka Kastelic, predsednica Združenja za vrednote NOB Ljubljana Moste -

Polje, ki je tudi glavni organizator razstave. Vsebinsko in namen razstav je podrobneje z govorom udeležencem podal sam avtor razstave NOB 1941–1945, Martin Premk. Drugi del razstave Spomini še živijo je predstavila stanovalka DSO Lidija Livek.

Ker pa je razstava postavljena v prostorih šole, smo namen razstave dosegli do popolnosti. Že takoj smo ugotovili, da je zanjo veliko zanimanje zlasti med učenci. Osnovna šola Sostro se je nekoč imenovala po narodnem heroju Tonetu Trtniku, ki je izhajal iz Zadvara. Za vse skupaj se moramo zahvaliti zlasti ravnateljici Osnovne šole Sostro Mojci Kirn Pajnič, ki nas je z razumevanje sprejela v šolske prostore. Poudarjamo, da z Osnovno šolo Sostro gledno sodelujemo že vrsto let, zlasti z vsakoletno izvedbo ur zgodovine za osme in devete razrede te šole, ki potekajo ali v Spominski hiši v Podlipoglavu ali na Urhu. Učenci šole s svojo mentorico vzorno sodelujejo tudi pri izvedbi kulturnega programa pri različnih prireditvah naše organizacije. S šolo se že pogovarjamo za naslednje dejavnosti, nanašajoče se na tematiko druge svetovne vojne.

Branka Kastelic

GEOPEDIJA Partizanski spomeniki (21)

Spomeniki ob poti XIV. divizije

Prihodnje leto se bomo spominjali 80. obletnice prihoda Štirinajste divizije na Štajersko. O velikem pomenu vdora te partizanske divizije v sam tretji rajh obstaja veliko literature (Kiauta, Guček, Strle, Terčak, Hace, Ambrožič ...). Lani je pri Planinski zvezi Slovenije izšel vodnik Po poteh XIV. divizije, ki sicer lepo usmerja po dejanski bojni poti Štirinajste, vsebina pa je žal daleč od naših pričakovanj.

Priročnik trikrat pogosteje omenja cerkve ob poti kakor spomenike in je zato namenjen bolj božjepotnim romarjem kakor planincem, ki želijo kaj več izvedeti o narodnoosvobodilnem boju. Ob glavni poti je 33 obeležij, na drugih mestih pa še 39 obeležij, posvečenih legendarni diviziji. V vodniku pa je med več kot sto fotografijami zgolj ducat posnetkov obeležij, ki pričajo o težki poti, na kateri je Štirinajsta skoraj izkrevavela. Žal letošnji ponatis vodnika ni izkoristil priložnosti za večji delež informacij o XIV. diviziji in posnetke spomenikov ob poti, da bi bojno pot Štirinajste obarval v duhu Tomšiča, Šerčerja in Bračiča.

Tule je seznam enajstih najpomembnejših krajev, kjer odsotnost informacij o diviziji in posnetkov spomenikov najbolj bije v oči in bi jih bilo treba dopolniti.

1. Zeče pri Bučah: V SPOMIN BORCEM XIV. DIVIZIJE KI SO TUKAJ IZVOJEVALI POMEMBNO ZMAGO NAD SOVRAŽNIKOM FEBRUARJA 1944

2. Lesično: 7. FEBRUARJA 1944 ŽE PRVI DAN PO VDORU XIV. DIVIZIJE NA ŠTAJERSKO UNIČI TOMŠIČEVA BRIGADA V ŽILAVI BORBI Z NAPADAJOČIM SOVRŽNIKOM 35 NEMŠKIH VOJAKOV.

3. Stara Žaga: XIV. divizija si utira pot na Štajersko. 8. februar 1944. Tomšičeva brigada razbije nemško motorizirano kolono.

4. Gračnica: Spomenik Živi zid in grob narodnega heroja, komandanta 1. bataljona Šerčerjeve brigade Ilije Badovinca: To žrtev, borb in zmag je spomenik. Postoj, tovariš, spomni se na mrtve; vse, kar veliko je, vzkali iz žrtve, in ti, ki živ si, mrtvim si dolžnik.

5. Olešče: OB PRIHODU XIV. DIVIZIJE NA ŠTAJERSKO SE JE DNE 13. 2. 1944 NA TEM PODROČJU ŠERČERJEVA BRIGADA USPEŠNO BORILA PROTI ELITNIM NEMŠKIM ENOTAM IN ZADALA VELIKE IZGUBE SOVRAŽNIKU

6. Opoka: NA TEM MESTU JE DNE 14. II. 1944 IZVRŠILA PREHOD XIV. UDARNA DIVIZIJA NOV NA SVOJEM ZMAGOVITEM POHODU PO ŠTAJERSKI

7. Lindek: 16. februarja 1944: XIV. divizija se srdito bori proti nemški premoči za položaj Lindeka in lindeškega gradu.

8. Velika Raven: Tu sta februarja 1944 padla nepoznana borca XIV. prol. div. B. Kidriča

9. Graška Gora: Spomenik Nošenje ranjenca, spominska soba in spominski park

10. Žlebnikova domačija: Kajuhova spominska soba, spomenik in plošča na kraju, kjer je pesnik padel: PRI TEJ DOMAČIJI JE 22. 2. 1944 PADEL KAREL DESTOVNIK - KAJUH ... NI JE SMRTI BREZ ŽIVLJENJA NI SVOBODE BREZ TRPLJENJA

11. Grobišče na Rabonih: GROB 9 NEZNANIH PARTIZANOV IN 2 BORK, KI SO PADLI NA POHODU 14. PART. UDARNE DIVIZIJE V FEBRUARJU 1944.

Stane Gradišnik, fotografije Miran Hladnik

Spominska plošča kmečkim uporom in 14. diviziji pri Pilštanju

Spomenik 14. diviziji v Stari Žagi

Spominska plošča 14. diviziji na gradu Lindek

Spominska plošča 14. diviziji v Oleščah

Markacija Poti XIV. divizije

Kajuhova spominska soba v Šentvidu pri Zavodnju

Grob neznanega partizana v Oleščah

Plošča na kraju Kajuhove smrti, Žlebnikova domačija, Šentvid pri Zavodnju 2

Dr. France Križanič

Stroški izpada električne energije

Nemotena dobava električne energije je ključna za normalno delovanje narodnega gospodarstva in ohranjanje življenjskega standarda prebivalstva. Morebitna prekinitve te dobave povzročijo stroške na napravah, izpad proizvodnje, dodane vrednosti in zmanjšanje koristnosti dobrin, pa tudi dolgoročne spremembe v obnašanju udeležencev na trgu električne energije – spremembo investicijskih tokov, prekinitve poslovnih razmerij, višje cene in podobno. Povprečno ekonomsko škodo na izgubljeni kilovatno uro elektrike izračunamo s posebnim kazalnikom vrednosti izgubljene obremenitve (ang. Value of Lost Load – VoLL). Običajno ga izračunamo s kombinacijo ocene stroškov za gospodarstvo in z rezultati ankete za gospodinjstva (koliko bi bili porabniki elektrike pripravljeni plačati, da bi se izognili izpadu dobave te dobrine). Leta 2007 sta Adrian van der Welle in Bob van der Zwaan za gospodarsko razvite države ocenila VoLL od 7 do 36 dolarjev za kilovatno uro, za države v razvoju pa od 3 do 7 dolarjev za kilovatno uro (vsi rezultati so v cenah leta 2023). Bolj ko je država gospodarsko razvita, večjo škodo utрпи ob pomanjkanju električne energije. Za Slovenijo je Zvone Košnjek s sodelavci leta 2011 ocenil VoLL na 8,5 evra za kilovatno uro. Izračun stroškov izpada dobave električne energije s kazalnikom VoLL je ustaljen do te mere, da ga opredeljuje tudi Direktiva 2008/114/EC.

Na višino stroška izpada dobave električne energije poleg razlik v gospodarski razvitosti vplivajo tudi razlike med tipi odjemalcev (odvisno od tega, koliko posamezne panoge potrebujejo elektriko za svoje delovanje in ali jo lahko na primer nadomestijo z zemeljskim plinom), razlike v ravni zanesljivosti dobave elektrike, ki so ji s svojimi napravami (stroji, računalniki) prilagojeni odjemalci, razlike v času izpada elektrike (letni čas, dan v tednu ter ura izpada znotraj dneva), razlike v trajanju izpada (proizvajalci se sčasoma izpadu dobave elektrike prilagajajo z drugimi energenti ali vključitvijo lastnih generatorjev električne energije) ter razlike v obveščanju (strošek je manjši, če so uporabniki vnaprej obveščeni o izpadu). Prekinitve dejavnosti gospodarstva in izgubljeni dohodek gospodinjstev ob izpadu dobave električne energije učinkujeta tudi posredno po verigi dobaviteljev gospodarstva in zaradi upada povpraševanja prebivalstva. Skupen negativen gospodarski učinek je še precej večji od neposrednega, kot ga ocenjujemo s kazalnikom VoLL.

Prikažimo dva primera ocene stroškov izpada električne energije v Sloveniji po strukturi gospodarstva sredi zadnjega desetletja (Bugeza et al., Zagotavljanje zanesljivosti sektorja proizvodnje električne energije v Sloveniji do leta 2060). Ob okvari v razdelilni transformatorski postaji BERICHOV porabniki v zahodnem delu Slovenije izgubijo možnost napajanja iz vzhodnega dela države, kjer je skoncentrirana velika večina proizvodnje električne energije. Izpad traja 24 ur, intervencijski uvoz za zaradi pomanjkanja energije pri potencialnih dobaviteljih ali preobremenjenosti daljnovodov ni mogoč. ELES v skladu s pooblastili razporeja omejeno ponudbo električne energije glede na prednostni položaj posameznih uporabnikov. Direktna škoda (upad prihodka) je 125 milijonov evrov, skupaj s posredno pa 195 milijonov evrov. V primeru hkratnega izpada enega od dveh največjih proizvajalcev električne energije v Sloveniji v obdobju zimske suše (zmrzal in nizek vodostaj) ter omejene možnosti za uvoz (pomanjkanje električne energije v

Bolj ko je država gospodarsko razvita, večjo škodo utрпи ob pomanjkanju električne energije.

sosednjih državah, preobremenitev ali izpad daljnovodov) bo sledil 72-urni izpad dobave električne energije z direktno škodo 570 milijonov evrov ter skupno škodo okoli 888 milijonov evrov. Ob tem predpostavljamo blažilne ukrepe s hitrim vkapljanjem Termoelektrarne Brestanica, Črpalne elektrarne Avče, Termoelektrarne - toplarne Ljubljana in plinsko parnih elektrarn v Velenju.

Primer ponavljajočega se pomanjkanja električne energije v Avstraliji v zadnjih letih kaže, da se omejena dobava elektrike razporedi med podjetja, ustanove in gospodinjstva glede na njihovo sposobnost, da njen nakup financirajo po izrazito visokih cenah (Apergis et al., Modeliranje avstralskih cen elektrike z indikatorjem saturacije). Tisti, ki tega ne zmorejo, se povečanim stroškom prilagodijo z znižanjem svoje gospodarske dejavnosti ali življenjskega standarda. Upad realnega dohodka vpliva tudi na zmanjšanje prihrankov ter investicijskega potenciala. Govorimo o ponudbenem šoku oziroma stagflacijskem pritisku. Za prikaz ocene narodnogospodarskih posledic takšnega pritiska vzemimo primer sušnega januarja 2017 v Sloveniji. Če bi takratna podražitev obveljala vse leto, bi se cena elektrike za gospodinjstva dvignila za 22 odstotkov, za negospodinjstvi pa za 51 odstotkov. Takšen ponudbeni šok bi vplival na upad slovenske produkcije (prihodka) za 170 milijonov evrov ob izgubi 1191 delovnih mest. V naslednjih letih bi sledila selitev energetske odvisnih industrijskih proizvajalcev iz Slovenije in njena deindustrializacija.

■ KAJUHOVO LETO Pismo Kajuhu

Veter okoli nas

Dragi Kajuh, odkar si prvič ročice razprl, je minilo sto let. Zato tebi v zahvalo trosim besede tako v veter kakor na liste vseh vrst, barv in vonjev. Povem ti, Kajuh, vedno si bil eden mojih kažipotov in svetilnikov. Poskrbel si, da se nisem izgubil v noči – pa ne samo jaz. Zato mi dopusti, da ti povem, kako odmevaš v naših srcih. Najprej ti moram povedati, da ste zmagali. Da, fantje, dekleta, žene in možje, s katerimi si se družil, ste premaknili goro. Premagali ste trpljenje in gorje, ki se je razlezlo po svetu. S pesmijo in žrtvami ste dokazali, da so v tem našem milijonu ljudi je in ne le *trhle bilke*. Tvoji tovariši so *ponosno stopali v vrstah, tistih, ki so se po vsem svetu borili za lepše dni*.

Uspelo vam je še precej več kakor tako rekoč nemogoča zmaga. Uspelo vam je *prekaliti srca* ljudi. Dragi Kajuh, nekaj časa je beseda mi pomenila več kot beseda **jaz**. Tovarištvo je postalo način življe-

nja. Ta sprememba ni bila omejena z državnimi mejami. Kot požar se je širila po svetu. Vzplamtel je boj za enakost, za pravice žensk, otrok in tistih, ki imajo manj denarja. V prvih bojnih vrstah so bili mladi, na njihovem čelu pa pesniki, resda tokrat bolj taki, ki so svoje pesmi tudi peli. Med ljudmi so se pletle nove vrsti niti. *Človek je prepoznaval človeka* in videti je bilo, da bo *stari svet propal*.

Vendar ni. Oblastniki in starejši so nas prinesli okoli. Mladim so vzeli veter iz jader, usmerjali so ga k še mlajšim in celo otrokom. Res je, da imajo otroci čisto srce, ampak njim je **imeti** pomembnejše od **biti**. In počasi so se korak za korakom leto za letom redčile vrste ljudi, ki so bili pripravljeni trpeti za boljši svet. Celu umetniki so se sprijaznili s projekti, ki nam delajo ta svet znosnejši, a ga ne spreminjajo. Stari svet je ostal. Sicer je boljši, kot je bil v tvojih časih, a še vedno je le stari svet.

Spomenik Kajuhu v Šentvidu pri Zavodnju

Želja po novem svetu še ni ugasnila. Tli v veliko srcih in občasnose prižge tudi kakšen kres. Kakor vedno šine od mesta do mesta. A ko ljudje prebrodijo tisto zadevo, ki jih je podžgala, se plamen hitro spremeni v žerjavico. Čeprav ti nekako brez navdušenja opisujem

svet, naj te za mlade ne skrbi. Znanjo se postaviti na pravo stran, to so v zanje najpomembnejšem boju že večkrat dokazali. Stari svet ne zastuplja samo odnosov med ljudmi, temveč tudi naravo samo. In mladi vedo, da ne smejo dopustiti, da jih obsodimo na životarjenje v

prihodnosti. Nekaj bitk so že dobili. Še vedno radi prebirajo tvoje pesmi. Res je, da redko sami posežejo po njih. Če pa jim jih predstaviš, kakor to počne moj tovariš, se najdejo v njih. Ko izvejo, da si jih napisal kot srednješolec, se jim v očeh pokažejo *misli in želje*.

Jaz se po letih, prebitih na tem svetu, počasi približujem starim. Po letih, Kajuh, le po letih. Še vedno se družim z ljudmi, ki so pripravljeni porabiti svoj čas, da naredijo kakšen kulturni dogodek, ki ljudem izbrše *malodušja sled*. Še vedno si vzamem čas za sočloveka in delo v skupnosti. Ne morem reči, da sem na to ponosen, kajti želim dokončati še nekaj stvari. Sem pa zadovoljen sam s sabo. Zadovoljen sem, da še vedno nosim *srce v dlaneh*. In priznati ti moram, da sem nekajkrat v življenju mislil, da bom delal le še za svojo varnost. Vendar skušnjavi nisem podlegel. Tudi zaradi tega ne, ker redno prebiram tvoje pesmi. Zato sem ti neskončno hvaležen. Hvala ti, Kajuh.

Matjaž Ocepek

■ DOGODKI Pohod ZB NOB Cerkevjak

Spomin na prvi spopad z okupatorjem

Pohodniki pri obeležju na kraju prvega spopada partizanov z okupatorjem na območju upravne enote Lenart v Stanetincih

Med vsakoletnimi delovnimi stalnicami Združenja borcev za vrednote NOB Cerkevjak so bile tudi doslej v tem letu urejanje in vzdrževanje spomenikov in obeležij NOB, več spominskih pohodov, tudi na Vanetino s prižigom svečk zavezniškimi ameriškim letalcem, spominska šolska ura ob dnevu upora, streljanje z zračno puško za učence Osnovne šole Cerkevjak - Vitomarci in predstavitev vojaškega poklica, okrogla miza in predavanje za učence višjih razredov osnovne šole o Cerkevjaku v času upora 1941-1945. Okrogla miza je letos obravnavala dve temi: zgodovino slovenskega naroda in prvi terenski odbor Osobodilne fronte na območju upravne enote Lenart.

14. julija smo pripravili pohod v spomin na dogodek iz narodnoosvobodilnega boja v Stanetincih. Združenje borcev za vrednote NOB Cerkevjak zdaj že nekaj let pripravlja tradicionalni pohod v spomin na dan, ko je v Stanetincih pri domačiji Antona in Stefanije Fekonja 14. julija 1942 izbruhnil prvi oborožen spopad z nemškima orožnikoma na območju današnje upravne enote Lenart. Ta akcija je okupatorja silno vznemirila. Napel je vse moči, da bi izsledil napadalce. Tamkajšnji prebivalci so bili deležni strahotnih zasliševanj. Večina jih je bila odpeljana v zapore in pozneje

celo v taborišča. V spomin na ta dogodek je Cerkevjak 14. julija vrsto let praznoval svoj krajevni praznik, občina Lenart pa občinski praznik. Datuma obeh praznovanj so v zadnjem času spremenili, a 14. julij iz leta 1942 ni ostal čisto pozabljen.

Pohod je obenem potekal tudi v spomin na Lackovo četo. Zaradi sodelovanja s četo je bila po izdaji Lackove čete in njenih podpornikov v Mariboru 4. novembra 1942 kot talka ustreljena tudi Emilija Toplak, rojena Vrščič. Kar precej Cerkevjačanov in Cerkevjačank pa je doletelo gorje v taboriščih.

Združenje borcev za vrednote NOB Cerkevjak je eno od 82 kolektivnih članov v Zvezi združenj borcev za vrednote NOB Slovenije in povezano v Pokrajinski svet Podravja s sedežem v Mariboru. Po številu članov je najmanjše združenje s 23 članicami in člani, a njegovo delo je na lokalni, regionalni in tudi na vseslovenski ravni opaženo in nagrajeno s priznanji.

Vsi dogodki v organizaciji KZ ZB Cerkevjak, ki ga ob razumevanju in podpori občine uspešno vodi Franc Bratkovič, so bili zadovoljivo obiskani. Pohvalno je, da tudi šolska mladina z zanimanjem posluša predavanja o uporu in dogodkih med drugo svetovno vojno, kar kaže, da je to obdobje v šolskih programih zgodovine premalo vključeno.

■ DOGODKI Ob 79. obletnici bojev

Spomin na svobodno ozemlje vzhodne Furlanije

Zbrane je pozdravil Rok Uršič, predsednik združenja za vrednote NOB Bovec, Kobarid, Tolmin.

V furlanskem mestu Fojda (Faidis) je konec septembra potekala spominska slovesnost ob 79. obletnici bojev za svobodno ozemlje vzhodne Furlanije, ki je nastalo po kapitulaciji Italije in nemško zasedbi tega ozemlja. Na prireditvi smo bili navzoči tudi predstavniki borčevskih organizacij iz Posočja in Cerknega. Udeležence je v našem imenu pozdravil predsednik Združenja za vrednote NOB Bovec, Kobarid, Tolmin Rok Uršič in vse navzoče spomnil na skupno sodelovanje partizanov z obeh strani meje v boju proti okupatorju. Poudaril je, naj nam vsem zgodovinski dogodki in trpljenje prebivalcev, njihov odpor in partizanske žrtve ostanejo v spominu v opomin, da se take stvari nikoli več ne ponovijo.

Župan občine Fojda Luca Balloch in predsednica ANPI-VZPI Videmske pokrajine Antonella Lestasnista v svojih pozdravnih govorih poudarila pomen srečevanja in spomina na težke dneve, ki so jih doživljali prebivalci teh krajev, ko so bili trpinčeni in zatirani. Mnoge so odpeljali v koncentracijska taborišča in mnogo se jih nikoli ni vrnilo na svoja ognjišča. Spomin na boje za svobodno ozemlje je osvetlila slavnostna govornica Milana Cossar, predstavnica ANPI-VZPI iz Ogleja.

Med 26. in 30. septembrom je potekala velika nemška vojaška operacija z namenom zavzeti svo-

Spominska prireditev v Fojdi v Furlaniji

obodno ozemlje. V njej je sodelovalo 1500 vojakov. Po hudem odporu in zavzetju so Nemci požgali kraje Neme, Ahten, Fojdo, Sedlišča, Foran in Subid, pri čemer je umrlo 30 ljudi. Poleg tega so ubili pet ljudi, osumljenih partizanstva, v Nemčijo pa deportirali 130 ljudi, med njimi veliko otrok. Nemci so na tem ozemlju v opustošene in porušene vasi naselili kozake in njihove družine. Odpor pa ni zamrl. Italijanski partizani so se na pobudo IX. kor-

pusa umaknili na levi breg Soče, na Cerkljansko, Idrijsko in v Škofjeloško hribovje, kjer so do marca 1945 s slovenskimi enotami delovali v operacijah.

Veliko let se člani ZZB s prapori udeležujemo te spominske slovesnosti in skupaj z naprednimi ljudmi obujamo spomin na skupen odpor proti okupatorju ter to prenašamo na mlajše generacije.

Vojko Hobič

DOGODKI Beneška Slovenija

Spomin na padle partizane

Pri spominskem obeležju v vasi Flormi - Pegliano v Beneški Sloveniji, ki je posvečeno vsem padlim partizanom iz občine Podbonesec, je bila slovesnost, na kateri so se spomnili tamkajšnjega prvega padlega partizana. V bitki nad Landajem blizu Ofjana je 6. oktobra 1943 v spopadu z Nemci padel prvi italijanski partizan Anselmo Calderini - Ivan. Bil je borec garibaldinskega bataljona Friuli.

Po pozdravnem nagovoru predsednice ANPI-VZPI za Videmsko pokrajino Antonelle Lestani je dogajanje v takratni Italiji podrobneje orisal predsednik ANPI Čedad Luciano Marcolini Provenza. Spomnil je na skupne boje slovenskih in ita-

lijanskih partizanov med vojno in pogrjal neudeležbo italijanskega predsednika Mattarelle na spominski slovesnosti v nekdanjem koncentracijskem taborišču na otoku Rab. O protifašistu Anselmu Calderinu Ivanu je govoril njegov sorodnik Claudio Calderini. Orisal je njegovo življensko pot kot tudi pot njegove družine in sorodnikov, ki so bili vsi napredni in so vsi vstopili v boj proti okupatorju. Prireditev se je začela potem, ko so pohodniki v spomin na Ivana od cerkve sv. Nikola prispeli na kraj prireditve v vas Flormi. Sledilo je družabno srečanje.

Vojko Hobič

DOGODKI Posavje

Prvi oboroženi odpor

Praznik četrtni skupnosti Posavje je 7. september, in sicer v spomin na prvi oboroženi upor na območju ljubljanskega Posavja med drugo svetovno vojno. Na ta dan leta 1941 so na takratni Tyrševi cesti v bližini znanega gostišča Pri ruskem carju mladinci z orožjem napadli in razgnali italijansko patroljo. To so bili štirje mladeniči, stari 17 in 18 let: Alojz Gogala, Jože Kališnik, Miro Kos in Adrijan Kumar. Pogumno so hoteli preprečiti svojo aretacijo, zato so z revolverji napadli tri italijanske obmejne miličnike in dva finančna stražnika. Pri tem so dva miličnika tudi ranili.

Prvo praznovanje 7. septembra kot krajevnega praznika takratne Ježice je bilo leta 1955, leta 1959 pa je postal praznik občine Ljubljana Bežigrad. V 70. letih je bil to praznik krajevnih skupnosti Posavje in nato spominski dan ljubljanskega Posavja. Od leta 2011 je 7. september praznik četrtni skupnosti Posavje. Danes je vsakoletno zaznavanje tega dogodka del programa

ma MO ZZB Ljubljana. V četrtni skupnosti Posavje v poimenovanju ulic in ploščadi živi spomin na 473 aktivistov Osvobodilne fronte in na 104 domačine, ki so odšli v partizane, od tega jih je 70 v boju padlo. Ustreljenih je bilo osem talcev in osem jih je pobila tako imenovana črna roka, zločinska belogardistična frakcija. Iz taborišč se ni vrnilo 22 domačinov.

Moja Slovenc, foto: Nik Rovar

DOGODKI ZB Ilirska Bistrica

75 let od tragične nesreče

Na povabilo učencev Osnovne šole Kuteževo Podgora smo člani ZB Ilirska Bistrica obiskali kraj tragične smrti Josipa Križaja. Slovesnost s kratkim, a lepim programom je bila 6. oktobra dopoldne. Sredi jesensko obarvane krajine smo obudili spomin na slovenskega heroja, pilota Josipa Križaja, ki se je 8. oktobra 1948 smrtno ponesrečil.

Na povabilo ZB Ilirska Bistrica so bili prisotni tudi sin Josipa Križaja, legendarni pilot Benjamin Ličer, predsednik ZB Piran Bojan Česnik

in njihov praporščak. Spominsko obeležje stoji na Jarmovcu, na območju južnih snežniških gozdov.

Josip Križaj je v svojih 37 letih življenja bil velik rodoljub, človek, neustrašen borec in še veliko bi lahko naštevali o njem. V njegovih letih življenja se je bojeval kar v štirih državah, Italiji, Kraljevini Jugoslaviji, Španiji kot španski borec ter nazadnje tudi proti koncu 2 svetovne vojne v partizanih.

Stanislav Zver

DOGODKI Volilna seja glavnega odbora

Predsednik ostaja Marijan Križman

Vodstvo slovenske borčevske organizacije za obdobje 2023–2027

Na volilni seji Glavnega odbora ZZB NOB Slovenije, ki je bila 26. septembra v Ljubljani, so za obdobje 2023–2027 izvolili novega predsednika, štiri podpredsednike, desetčlansko predsedstvo in nov nadzorni odbor. Na prvi seji predsedstva pa so imenovali še nov svet predsedstva, komisije in koordinacijske odbore ter potrdili uredniški odbor Svobodne besede, ki ga vodi dr. Ivan Svetlik, v njem pa so še dr.

Maca Jogan, dr. Nevenka Troha, dr. Martin Premk, Mitja Meršol in Črt Kanoni. Odgovorni urednik še naprej ostaja Janez Alič.

ZZB NOB Slovenije bo v novem mandatnem obdobju še naprej vodil **Marijan Križman**. Izmed dveh kandidatov in petih kandidatov za podpredsednike so na volitvah največ glasov dobili **dr. Ljubica Jelušič, Andreja Katič, dr. Ivan Svetlik in dr. Rado Bohinc**.

Za desetčlansko predsedstvo je bilo 20 kandidatov in kandidatov. Člani predsedstva so postali: Janez ALIČ (Nova Gorica), Branka BEZELJAK (Ptuj), Ingrid KAŠČA BUCIK (Volčja Draga), Matjaž OCEPEK (Borovnica), dr. Martin PREMČ (Ljubljana), Marjan ŠIFTAR (Ljubljana), dr. Igor ŠOLTES (Ljubljana), Janko VEBER (Kočevje), Katica VUGA (Postojna) in Julijana ŽIBERT (Ljubljana).

OBLETNICI 6. avgust 1941 in 1945

80 let od uničenja Lackove čete

6. avgusta se spominjamo dveh dogodkov, ki ju ne smemo nikoli pozabiti, domačega in svetovnega. Domači dogodek je zasidran v najbolj zgodovinsko pomembnem slovenskem obdobju, to je v narodnoosvobodilnem boju. Okupatorji Slovenije leta 1941 niso le razkosali ozemlja, marveč so povzročili tudi delitve med ljudmi samimi.

Največja večina prebivalstva se je odločila za upor in boj proti okupatorju. Posledica tega je bila ustanovitev Osvobodilne fronte slovenskega naroda na pobudo Komunistične partije. Vsi so se zavedali, da preprosto morajo prijeti za orožje, kajti okupator jih ne bo jemal resno, če mu bodo samo nagajali. Hkrati so se zavedali, da bodo svojo pripadnost fronti in partiji plačali z glavo, če jih okupator dobi v roke. Na Primorskem je bila protifašistična organizacija TIGR v drugem tržaškem procesu obglavljena, tako da se je osvobodilno gibanje tam razmahnilo šele s prihodom partizanskega IX. korpusa. V osrednji Sloveniji so na Dolenjskem prvi prijeli za orožje tu živeči tigrovci, v Ljubljani, na Gorenjskem in v severovzhodnem delu Slovenije pa predvsem komunisti s somišljeniki in zavedni Slovenci. Neopredeljena manjšina se je odločala postopoma skozi ves čas osvobodilnega boja.

Je pa bila precejšnja skupina ljudi, ki se je raje odločila za kolaboracijo z okupatorjem. V osrednji Sloveniji je tako imenovano »protikomunistično« kolaboracijo poglavito spodbujala Rimskokatoliška cerkev – Ljubljanska škofija; na severu Slovenije pod nemško okupacijo pa so se za kolaboracijo odločali predvsem »nemškutarji«. Da je padlo v narodnoosvobodilnem boju več kot 28.000 partizanov, je prav zasluga te kolaboracije, ki se je posluževala najnižkotnejšega izdajstva svojih sodržavljanov in sodržavljanek. Brez bratomorne izdaje tudi ne bi bilo pobitih okoli 15.550 pripadnikov

italijanskih vaških straž, slovenskih četnikov in pripadnikov pomožnih SS-čet, to je domobrancev. Zato sta poslednji boj Lackove čete in mučeniška smrt Jožeta Lacka za nas tako pomembna, sta primer uporništvu in nizkotnega izdajstva.

6. avgusta pa svet ne sme pozabiti na prvo atomsko bombo, ki je bila odvržena leta 1945 na Hirošimo. Hirošima in Nagasaki pomenita največji pomor civilnega prebivalstva, ki še danes ni obsojen kot vojni zločin. Prva je v drugi svetovni vojni opozorila na nepotrebno pobijanje civilnega prebivalstva z bombardiranjem mest norveška vlada v Londonu, ki je dokazala, da je manj civilnih žrtev pri ciljnih

Jože Lacko, slovenski partizan in narodni heroj

sabotažah na industrijske objekte, hkrati pa so te sabotaže zelo učinkovite.

S 6. avgustom 1945 so se začeli atomsko obdobje, hladna vojna in oborožitvena tekma. Svet se je prelomil na dva bloka, rekli bi na komunističnega in protikomunističnega. S padcem berlinskega zidu in razpustitvijo Sovjetske zveze so zato lahko ZDA postale svetovni žandar,

ki ureja svet po svoje. Podredile so si neenotno EU. Njihova udarna vojaška moč je NATO, nadzorna CIA, največ ameriškega kapitala pa se zbira v orožarski industriji. Rusija je nasledila izzivom ZDA in sprožila nepotrebno agresijo v Ukrajini, kjer zdaj Rusija in ZDA lomijo kopja na hrbitih Ukrajincev, ZDA pa imajo ob tem še velik orožarski posel. ZDA zdaj izzivajo tudi Kitajsko.

Zadnji dogodek pa kaže na ameriško žandarsko podrejanje vsega sveta. Ameriški predsednik je dal povelje, da v Kabulu v Afganistanu ubijejo namestnika Osame bin Ladna. Katero svetovno sodišče je Ajmana al Zavahirija obsodilo kot terorista na smrt? Al Kaida je res povzročila veliko civilnih žrtev, vendar zanemarljivo malo v primerjavi s posegi ZDA po svetu. Kdor ima moč, si lahko privoščijo vse! Lacko je bil za naciste bandit, al Zavahiri za ZDA svetovni terorist, oba so ubili brez kakršnega koli sodnega postopka.

Svetovna hipokrizija je na višku! Le kam to vodi?

Iz te igre s svetovnim požarom, ki se ga gredo moški, so popolnoma izključene ženske, izključeni so ljudje s pacifističnim prepričanjem, kamor vsekakor spada naša Zveza borcev. Čas je za nov dogovor civilne družbe z našo politiko, preko nje pa za nov dogovor v svetovni politiki. Prva naloga nas naslednikov narodnoosvobodilnega gibanja je, da z vsemi silami zahtevamo, da se takoj vzpostavi premirje povsod, kjer so vojne, agresorji se morajo takoj umakniti, da ukinemo atomsko orožje in se lotimo reševanja podnebne krize.

To je naloga, ki so nam jo naložili padli in umrli protifašisti v drugi svetovni vojni, ki so se žrtvovali za boljši svet, kako jo bomo opravili, pa nam bodo izstavili račun naši znananci.

Smrt fašizmu – svoboda vsem!

Živa Vidmar

DOGODKI Razstava v muzeju Tabor Lokev

Sežanski okraj in zahodna meja

Pritlične prostore Vojaškega muzeja Tabor Lokev po razstavi z naslovom Od Teritorialne obrambe do Slovenske vojske, ki so jo postavili (novembra 2018) ob 50. obletnici ustanovitve Teritorialne obrambe, krasi nova razstava na temo Sežanski okraj in zahodna meja (1945–1954), ki jo je družina Rože postavila v počastitev državnega praznika ob 76. obletnici priključitve Primorske k matični domovini, 29. obletnici delovanja muzeja in lokavskega opasila sv. Mihaela.

Glavni akterji prireditve, ki jo je povezoval predsednik domačega KD Vilenica Izak Ban, so bili vsi trije člani družine Rože: ob interpretatorju kulturne dediščine in sežanskem častnemu občanu, častniku Srečku Rožetu, sta tu še njegova že več kot 30 let zvesta žena Irena in hči, mag. zgodovine Anja. Prav Anjina magistrska naloga na temo življenja na Krasu v času zavezniške vojaške uprave in prvih letih po priključitvi k Jugoslaviji (1945–1954), ki jo je lani junija uspešno zagovarjala, je bila povod za postavitev te razstave. O nastajanju nove razstave je v pozdravnem govoru govoril Srečko Rože, Anja Rože pa o njenem konceptu in vsebini.

Po 9. juniju 1945 je v okolici Sežane prišlo do zanimivega so-

Družina Rože s predsednikom KS Lokev Robertom Mullnerjem (tretji z desne)

bivanja zaveznikov in njihove zavezniške vojaške uprave na eni in ljudske oblasti pod PNOO za slovensko Primorje in Trst na drugi strani. Primorci se 15. septembra 1947 spominjajo odhoda zadnjega anglo-ameriškega vojaka cone A iz nekdanjega sežanskega okraja, ki je obsegal sedanje štiri kraško-brkinske občine od Ospa do Braniče. Enota 56. londonske prehodne divizije je bila nastanjena tudi v obrambnem stolpu Tabor in je za osnovno oznako oz. simbol imela

sedečo črno mačko na rdeči podlagi. O teh slabih devetih letih po vojne sežanskega okraja govori razstava, ki prikazuje obdobje od konca druge svetovne vojne z bitko za Trst, prikazom jugoslovanskih oziroma partizanskih enot in se nadaljuje z obdobjem zavezniške vojaške uprave. Konča se sredi 50. let 20. stoletja z jugoslovanskimi uniformama s pripadajočo opremo. Avtorji razstave so poudarek dali samemu sežanskemu okraju, njegovim ljudem in okolici, zato tudi

ekspoziti izvirajo s tega območja. Na prireditve so se v vojaškem džipu Willys pripeljali Adrijano Grgič in njegov oče Franko Grgič, ki je se je kot desetleten fantič na mejnem prehodu Fernetiči leta 1947 fotografiral z zavezniškim vojakom Millerjem (ta fotografija je na naslovnici kataloga), in Nik Bracar, ki je v angleščini recital pesem o manifestacijah 6. septembra 1946. V kulturnem programu so sodelovali še pevci domačega mešanega pevskega zbora pod vodstvom Vladislava Korošca in članici TKŠD Urbanščica Tina Štok in Tjaša Trampuž.

Slavnostno trak je v družbi družine Rože prerezal predsednik krajevne skupnosti Lokev Robert Müllner, Rože pa je zbrane popeljal po bogati razstavi, ki bo na ogled dve leti. Magistrska naloga, postavljena razstava in razstavni katalog so nastali s pomočjo številnih starejših domačinov. To so: Pavel Skrinjar, dr. Stanislav Renčelj, Stane Ravbar, Ema Umek, Ivanka Sila, Emil Žvab, Ivanka Turšič, Sonja Placer Piskernik in (zdaj že pokojna) Tončka Vojska. Pri zbiranju informacij sta jim pomagala tudi Franc Grmek in Soča Košuta.

Olga Knez

Nastopajoči člani družine Rože ob vojaškem džipu

DOGODKI Postojna

Plošča na hiši Ivanke Turk Brezic

Na praznični dan Primorske, 15. septembra, je bil v Postojni slavnostni dogodek, ko je bila v imenu Društva TIGR Primorske odkrita plošča v spomin na Ivanko Turk Brezic, rojeno leta 1910 v številni družini na Štjaku. Za golo preživetje je šele devet let stara punčka šla od doma na premožnejšo kmetijo v vasi, kjer si je že služila vsakdanji kruhek.

Ivanka je na vasi odraščala v ponosno slovensko dekle. Kmalu se je v času takratne genocidne italijanske politike v okupirani Primorski vključila v revolucionarno organizacijo TIGR. Italijani so namreč zaprli vse kulturne ustanove in Slovencem prepovedali materni jezik. Primorke in Primorci so se temu nasilju uprli. Ko je Ivanka imela šele 14 let in brat Janez 16, sta že bila zaprta v tržaškem zaporu Coroneo, kjer so ju fašisti ustrahovali in zasliševali. Kljub mladosti nista nikogar iz vasi izdala. Takrat so otroci hitreje odraščali in so se odgovorno obnašali.

To ustrahovanje Ivanke ni prestrašilo. Sodelovala je z Bidovcem, Marušičem, Milošem in Valenčičem, ki so bili pozneje na prvem tržaškem procesu obsojeni na smrt. Fašistične krogle so jim na bazoviški gmajni 6. septembra 1930 zgodaj zjutraj, ko se je začel delati dan, pretrgale nit življenja.

Njena uporniška pot se je nadaljevala v Postojni, najprej pri družini takratnega vodje fašistične policije, kjer je spretno pridobivala pomembne informacije, ki jih je po zaupnih sodelavcih predajala tigrovcem. Spominjala se je tudi, kako so jo otroci tega fašista poniževali in zmerjali s »ščavov«.

Po nekaj letih se je zaposlila pri zavedni primorski družini dr. Ambrožiča, kjer je pomagala pri gospodinjskih delih. Pozneje se je priučila še za medicinsko sestro in tako pomagala dr. Francu Ambrožiču, ko je obiskoval ranjene partizane, skrite pri dobrih ljudeh, tudi Lojzeta Masla, ko je bil ranjen v boju in skrit na domačiji v Brkinih.

Ivanka je bila aktivistka v času, ko se je slovenska zgodovina narodnoosvobodilnega boja pisala z zlatimi črkami. Za svoje delo je bila odlikovana z medaljo zaslug za narod. Po končani vojni je sodelovala pri obnovi porušene domovine. Bila je tudi delegatka na delovišču

mladinske delovne brigade na progi Šamac–Sarajevo. Številne ženske po vaseh in mestih so med narodnoosvobodilnim bojem s svojim delovanjem pokazale pot, kako je treba ljubiti domovino in rod. Tudi Ivanka Turk je svojo mladost podarila domovini.

Gregorčičeva pesem Soči jo je spremljala od mladosti do starosti, rada jo je pripovedovala svojim najdražjim.

Kulturni program so oblikovali MePZ Burja DU Postojna, recitator Igor Rojč, ki je recital Kajuhovo pesem Bosa pojdiva, pesem Mojim, ki jo je napisal Janko Sever, in pesem Tigrovcem avtorja Andreja Jelačina. Ivankini vnuka in pravnuk so pridali lep biser v ogrlici spominov s Kajuhovo pesmijo Samo milijon nas je, Slovenskega naroda sin in pesem Soči, ki bo še dolgo žuborela v naših srcih.

Bruna Olenik

DOGODKI Dramlje

Partizanska bolnica Zima

Marsikdo ne ve, da se za obnovljenim avtocestnim počivališčem Zima skriva čisto prava partizanska bolnica, imenovana Zima. Letos smo že tretje leto zapored obudili spomine na čase narodnoosvobodilnega boja. V sodelovanju z Zvezo borcev za vrednote NOB Šentjur in Celje ter KO ZZB NOB Dramlje, Osnovno šolo Ljubečna, Osnovno šolo Franja Malgaja, podružnica Blagovna, in Osnovno šolo Dramlje, ki je bila letos koordinatorica programa, smo pripravili kulturni program v počastitev spomina na partizansko bolnico Zima. Program je začel predstavnik Zveze borcev Šentjur Jože Žnidar, ki je pozdravil praporščake in vse prisot-

ne ter poudaril pomen sodelovanja mladih na tovrstnih prireditvah.

Slavnostna govornica sta bila Sonja Podbregar, ki je še kot majhna deklica spremljala svojo mamico bolničarko v tej bolnici, in Marjan Hrušovar, sin tedanjega zdravnika dr. Gabrijela Hrušovarja - Draga. Posebej je pohvalil tako veliko udeležbo mladih ter svojcev in družin, ki jih vežejo skupni spomini na partizansko bolnico. Bil je okoli 300 obiskovalcev.

Prireditve pa je v središču Dramelj spremljala tudi odprtje fotografije razstave v počastitev spomina na partizansko bolnico, pripravil jo je KO ZZB NOB Dramlje.

Barbara Krajnc

V SLIKI IN BESEDI

Grmače:

Člani ZB za vrednote NOB Moravče smo se avgusta odpravili na pohod k spomeniku NOB na Grmače. Spomenik je posvečen 33 padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja. Prižgali smo svečo in se posvetili spominom. Predsednik ZB za vrednote NOB Moravče Rebolj in starejša članica Zinka sta pripovedovala o hudih zločinih, ki so se zgodili avgusta 1944. Nemci so

požgali Grmače in Katarijo, izropali domačije Hriba, Zgornjega in Spodnjega Prekra, požgali hiše, vaščane pa izselili. Ustrelili so nekaj domačinov in partizanov, ki so se zadrževali v teh krajih. Gospa Zinka je povedala, da so vaščane postavili ob zid, da bi jih preštel. »Nas lahko postrelite, a zmagali ne boste,« jim je zabrusila ena od vaščank. Skupina se je poklonila vsem, ki so bili na tem območju žrtve fašističnega nasilja. Predsednik Rebolj pa je povedal, da bo prihodnje leto na tem kraju spominska slovesnost ob 80. obletnici teh zločinov.

Vojka Rebolj

Pameče:

V okviru praznovanja vaškega praznika Pameče - Troblje v juniju je delegacija v organizaciji Združenja borcev NOB Slovenj Gradec KO Pameče - Troblje obiskala spomenike padlim borcem. Ob njih smo položili venec, prižgali sveče ter se s krajšim kulturnim programom poklonili padlim žrtvam. Obiskali smo spomenik pri Zapečniku, spomenik pri domačiji Trbul - Širnik,

spomenik pri podružnični šoli v Pamečah ter grobnico padlim borcem in spomenik na pokopališču v tem kraju. Obenem smo na pokopališču postavili obnovljeno spominsko ploščo v Pamečah ubiti sekretarki okrožnega komiteja SKOJ Dravograd Stanki Orožim - Janji.

Ivanka Kamnik

Mačkovec, Planina:

ZB NOB Postojna je skupaj z KO ZB NOB Postojna 2. septembra izvedla že sedmi tradicionalni pohod Ob spomenikih NOB. Tokrat je petdeset pohodnikov pot vodila od Mačkova do Planine. Pohod, ki je bil dolg 12 kilometrov, se je začel na Mačkovcu, ob pomniku ene največjih humanitarnih akcij partizanskih enot IX. korpusa, prenosu 100 ranjencev z Gorenjskega in Primorskega na Notranjsko.

Naslednji postanek so pohodniki opravili pri spomeniku, posvečenem Tomšičevi brigadi, ki je v septembru 1943 vodila srdite boje z nemškimi enotami, varujočimi železniške in cestne povezave na območju Rakeka in Postojne. Prehod čez železniško progo in cesto na Ravbarkomandi je bil med narodnoosvobodilnim bojem eden najpomembnejših prav zaradi zveze med glavnim štabom NOV in IX. korpusom. Na poti so si pohodniki ogledali Unško koliševko, zavarovano v okviru Naravnega parka Rakov Škocjan. Udorna dolina je nastala z vdorom stropa podzemne dvorane v času pred ledeno dobo.

Domačin Marko Milavec je predstavil zgodovino gradu Haasberg, ki sega še v 13. stoletje in je prvotno stal na vrhu hriba. Pomožne stavbe so umeščene pod cesto (skoraj do bistrega potočka Škratovka), v enem od njih pa je urejen muzej kmečkega orodja (Milavčev muzej). Tu so urejeni prostorčki za počitek (leseni naslanjači, mizice in klopi), ki so precej dobro obiskani. Aprila 1944 so ta grad Windischgrätzev zažgali borci Dolomitskega odreda. V njem so nemški orožniki imeli svojo postojanko.

Po lepo vzdrževani cesti ob robu Planinskega polja so se pohodniki približali vodnemu zajetju Malni, od koder se s pitno vodo oskrbuje celotno območje občin Postojna in Pivka. Pohodniki so se pri osrednjem spomeniku NOB v Planini poklonili 55 domačinom, ki so padli kot žrtve fašističnega in

nacističnega terorja. Krajevna skupnost Planina 27. maja slavi svoj krajevni praznik kot spomin na množičen odhod domačinov v partizane. Pohod se je končal ob druženju, dobri glasbi in dobri hrani ter z obljubo, da se pohodniki srečajo na naslednjem, osmem pohodu.

Katja Vuga

Izola:

Če lahko pesem pričara praznično razpoloženje, ga je mnogim najstarejšim stanovalcem domov upokojencev zagotovo pričarala tudi izolska pevka Marjetka Popovski v družbi svojih pevk Cvet v laseh in ob spremljavi harmonikarjev Mirana Pečenika in Franka Prelca. Ob prazniku Primorske so z ljudsko in partizansko pesmijo obiskali stanovalce domov v Izoli, Kopru, Luciji in Gradišču pri Prvačini ter prepevali z njimi. Ob tej priložnosti sta v Izoli obiskovalce pozdravila in jim čestitala ob prazniku tudi predsednika ZB za

vrednote NOB Piran, Bojan Česnik, in Postojne, Jerko Čehovin. Sprejem pevk je bil povsod zelo čustven in ob petju in glasbi se je v očeh starostnikov utrnula marsikatera solza, saj so bili iz srca hvaležni za te praznične trenutke, ki so jih jim prinesli.

S. B.

Kisovec, Loke:

Člani in članice KO ZZB za vrednote NOB Kisovec - Loke smo si 30. septembra ogledali Muzej talcev v Begunjah in Kovaški muzej v Kropi. Po kon-

čanem ogledu smo imeli prijetno in tovariško druženje. Hvala predsedniku ZZB Begunje Dragu Finžgarju za organizacijo in sprejem in Branetu Hrovatu za dodatno obrazložitev takratnih dogodkov. Žalostne in pretresljive teme so nam prikazale tudi predstavnice obeh muzejev. Pričakal nas je še živeči 98-letni tovariš Alojz Vidic, ki je v zaporu v Begunjah preživel težke trenutke. Takrat je spoznal tudi našo dolgoletno članico, ki je prav tako preživljala težke trenutke, že pokojno Kati Čebin. Zgodovina druge svetovne vojne se ne sme pozabiti. Trpljenje in zapisi, ki so vrisani na stene teh prostorov, se morajo ohraniti. Bil je prijeten dan, ki nam bo ostal v spominu!

KO ZZB Kisovec-Loke

Prvačina:

29. septembra je Društvo veteranov SEVER severne Primorske na proclje stanovanjske hiše družine Veselka Vižina v naselju Prvačina št 124b, mestna občina Nova Gorica, postavilo spominsko obeležje v spomin na tajno skladišče orožja milice v osamosvojitvenih procesih in vojni leta 1990/91.

Vid Šibelja

Koprivnik:

Združenje borcev za vrednote NOB Kočevje, Krajevni odbor ZB za vrednote NOB Rudnik - Šalka vas in krajevna skupnost Rudnik - Šalka vas smo 23. septembra pripravili že tradicionalno spominsko srečanje v Koprivniku. S kulturnim programom, ki ga je odlično povezovala Irma Grbec in v katerem so sodelovali moški pevski zbor Svoboda, Kočevska godba, recitatorke Majda Rački, Jelka Domevšček in Živka Komac ter harmonikar Jakob Prelesnik, smo se poklonili spominu na leta 1942 ustreljene člane rajonskega odbora Koprivnik in vse druge borce, ki so do konca vojne padli v Koprivniku in njegovi okolici. Spomnili smo se tudi 80. obletnice ustanovitve Levstikov, Kočevske in Ljubljanske brigade. Prvi dve sta bili s pozneje priključenim jurišnim bataljonom vključeni v XVIII. divizijo in njene boje za ohranjanje svobodne Bele krajine. Proslavo so počastili tudi častna garda Slovenske vojske in praporščaki. Kljub močnemu dežju se je slovesnosti udeležilo

več kot 160 obiskovalcev. Z glasnim aplavzom smo pozdravili prihod slavnostnega govornika, ministra za obrambo Marjana Šarca, ki je položil venec k spominski plošči na stavbi nekdanje osnovne šole v središču Koprivnika. Prav tako smo poleg ministrovega svoj venec položili tudi predstavniki ZB Kočevje, cvetje pa smo položili tudi na drugi dve obeležji, na pokopališču in na križišču cest Koprivnik, Črnomelj, Baza 20, kjer stoji spomenik sedmim

neznanim padlim borcem XVIII. divizije. V nadaljevanju je predsednica KO ZB Rudnik - Šalka vas Martina Peterlin topla pozdravila ministra Marjana Šarca, poslanca SD Predraga Bakoviča in podžupana Andreja Mladenoviča ter vse prisotne in jim zaželela prijetno počutje med nami.

Slavnostni govornik minister za obrambo Marjan Šarec nas je spomnil na hude boje na Kočevskem in v svojem govoru poudaril, da se je slovenski narod upravljal sovražniku, ker ni hotel hoditi po poti hlapčevske ponižnosti. Ni želel vdano prenašati nasilja in sramotnega sožitja z okupatorjem. Izbral je pot časti in svobode, čeprav za ceno življenj. To odločitev je treba danes spoštovati, saj je edina prava, kot je bila prava tudi leta 1991.

Predsednik ZB Kočevje Dušan Zamida je podelil priznanja zaslužnim članom, in sicer zlato plaketo Darku Terčonu, priznanje praporščaka Jožetu Majerletu in naziv častni član ZB za vrednote NOB Kočevje Jožetu Oberstarju za njegovo dolgoletno in uspešno predsedovanje ZB za vrednote NOB Kočevje.

S. B.

Straža, Pobegi:

Skupina članov ZB za vrednote NOB Straža se je na povabilo krajevnega ZB Pobegi - Čezarji udeležila komemoracije v spomin na padle v pogromu nemških in italijanskih fašistov leta 1943 po kapitulaciji fašistične Italije. V krajevni skupnosti Pobegi - Čezarji je na ta dan, 2. oktobra, tudi dan krajevnosti. Lepo pripravljena, vsebinsko bogata in z občutkom vodena slovesnost je na obiskovalce naredila globok vtis. Primorski prijatelji so Stražane sprejeli in pogostili z naležljivo prijaznostjo ter obljubili, da jim kmalu vrnejo obisk. Na povabilo aktivistk društva Dobra volja iz Škofjaj se člani ZB pomudili tudi na zelo dobro obiskani prireditvi Sladka Istra na koprskem pomolu.

Obe druženji, častno in spoštljivo v Pobegih, in razvedrilno in prijetno v Koprju, sta potrdili dejstvo, da so Primorci in Primorke dobri organizatorji in predvsem zanesljivi in spoštovanja vredni prijatelji in prijateljice. Srečanje so vsi sklenili z mislijo, da se je z dobromislečimi in optimističnimi ljudmi vredno družiti.

Branko Đukić

DOGODKI 6. oktober 1944

Črni petek na Razborju

Štab Trečkove bojne skupine je od nekega ubežnika izvedel, da sta Tomšičeva brigada in štab XIV. divizije prispela na Razbor. V petek, 6. oktobra 1944, je potekala velika bitka, ki so jo partizani označili za eno najostrejših na Štajerskem. Domačini ta spopad še danes imenujejo kar »črni petek«.

V soboto smo se zbrali na vasi in položili venec k lepo urejenemu spominskemu obeležju. Govornika, predsednik KO ZB Razbor Tone Stropnik in področni vodja ZB Slovenj Gradec Vinko Vrčkovnik, sta na kratko orisala pomen ohranjanja spomina na čase najtežjih preizkušenj za slovensko ljudstvo.

Nikoli niti pomislili nismo, da bomo morali danes, v samostojni Sloveniji, po osemdesetih letih braniti resnico o narodnoosvobodilnem boju pred tistim delom našega ljudstva, ki mu je še danes žal, da niso zmagali okupatorji.

Z lažmi in ponarejanjem resnice še vedno škodijo narodu, čeprav je naša zgodovina jasno zapisana in shranjena v arhivih.

Stane Gradišnik

■ ZLOČINI OKUPATORJEV Planina Golobar

Vojna je za vedno zaznamovala otroška srca

26. aprila je minilo 80 let od tragedije na planini Golobar, ki sem jo med vojno doživljala kot osemletna deklica. Moji spomini na te tragične dogodke so še vedno živi.

Bili so velikonočni prazniki leta 1943. Na planini Golobar naj bi ustanovili Gradnikovo brigado, vendar se to ni zgodilo. Še zdaj po toliko letih ni znano, kaj se je v resnici dogajalo in ali je bila morda vmes izdaja. Sama se spominjam, da smo otroci iz vasi Kal - Koritnica tistega dne popoldne zaslišali močno streljanje. To smo takoj povedali staršem, ki so onemeli, ker so slutili, kaj se dogaja.

Prejšnji večer so aktivistke dale borcem nekaj potic in drugo hrano. Naslednjega dne po bitki pa so Italijani obkolili obe vasi in po hišah iskali potico. Ker so med padlimi borci našli hrano, so sumili, da so vaščani sodelovali s partizani. Na srečo potic niso nikjer našli, saj so mladinke še pravočasno obvestile vse vaščane, da so hrano poskrili. Drugi dan je sledil italijanski ukaz, da nihče ne sme iz hiš, vsa okna so morala biti zastrta. Najbolj smo bili prizadeti otroci, saj smo na obrazih staršev zaznali solze in skrb ob dogajanju na Golobarju. Tretjega dne

so fašisti zastražili obe vasi, še posebej Kal. Proti poldnevu so začeli prinašati mrtve partizane. Vlačili so jih privezane na kole čez polje do stare hruške, kjer zdaj stoji spomenik padlim borcem. Za njimi se je vlekla krvava pot, ki se je na polju opazila še vse poletje. V našo hišo so prišle mladenke iz vasic in skozi reže zaves na oknih opazovale, kaj se dogaja. Tudi meni je uspelo na kratko pogledati. Še danes ne morem pozabiti pogleda na strašno tragedijo. Mrtve partizane so fašisti kot polena metali na kup na kraju, kjer danes stoji spomenik. Stara mama me je potegnila od okna, mladenke in moji starši pa so glasno jokali ob pogledu na strašne prizore. Bilo je grozno. Mrtve partizane so fašisti proti večeru tistega dne zmetali na vojaške tovornjake in jih odpeljali na pokopališče v Bovcu.

Naslednji dan je moja mama spremljala na pokopališče Štefnovo Leno. Njen sin Tona je bil partizan in zdaj ga je z grozo v očeh našla med padlimi borci. Pod glavo mu je hotela podložiti jopico, a jo je fašist, ki je bil na straži, sunil s puškinim kopitom in jo ozmerjal z »ribello«, upornico. Moja mama ga je prišla

za roko in mu po italijansko rekla: »Kaj bi tvoja mama naredila, če bi ti mrtev ležal pred njo?« Vojak se je obrnil in odšel. Dan pozneje je naš dobri dekan Klobučar bral mašo za padle partizane. Med maševanjem je od groze, ki jo je doživljala vsa vas, tudi on jokal. Med partizani, ki so se tistega dne borili na Golobarju, je bil tudi moj bratranec Maks Čopi, na srečo se mu je uspelo umakniti v gozd na Javorščku.

Krutosti fašistov pa še kar ni bilo konec. Nekaj dni po tragediji so znova pridrveli v vas ter teto in strica odpeljali v internacijo v Gonars. Iz obeh vasic so odgnali v internacijo Čopijeve, po domače Krascove, več družin, ki so se pisale Mlekuži: Krlutove, Švajceve in Jurnove, iz Jablenc pa Skočirjeve, po domače Štefnove in Mlekuževe iz Vodenc, po domače Udeževe. Vse, kar so imeli doma, vso hrano in živino so jim zaplenili. Sosedje so jim rešili le nekaj malenkosti. Družine se v internaciji ostale do razpada fašizma. Nekaterim se je potem uspelo vrniti domov, večino pa so zajeli Nemci in jih odpeljali v še hujše trpljenje, v taborišče Mauthausen. Med nesrečniki je bil tudi moj stric Lojze Čopi, ki je po koncu voj-

ne med potjo domov umrl v Trstu. Naj dodam, da je iz naših dveh vasic odšlo v partizane več kot dvajset mladih, komaj od sedemnajst do dvajset let starih fantov. Ni se jih veliko vrnilo, padli so v boju ali umrli v taboriščih.

Med nemško okupacijo so domačini veliko pomagali partizanom, saj skoraj ni bilo dneva, ko ni bilo partizanov v vasi. Vaščani med vojno niso nikoli dobili živilskih kart, ker so Nemci vedeli, da sodelujejo s partizani. Vasi so večkrat obkolili in okrog njiju naredili bunkerje.

Danes se malokdo ustavi pred spomenikom, ki je posvečen žrtvam na Golobarju. Ne vem, ali se kdo vpraša, kakšna je sploh zgodba, ki se skriva za imenom glavnega trga v Bovcu – Trga golobarskih žrtev. Vsak, ki se pelje mimo spomenika v Kalu proti Soči in Trenti, bi moral vedeti, da so na tem kraju ležale na kupu žrtve fašizma, da je bila pot od planine Golobar do spomenika v resnici prepojena s krvjo. Tudi takrat je reka Soča krvava tekla.

Italijani se niso otrokom, žrtvam Primorske, nikoli opravičili za to, kar so storili, in nihče nam ne more vrniti otroške razigranosti in sreče.

Od takrat nosim v srcu čuden občutek žalosti, nesreče in sovraštvo do tujih vojakov, ki so meni in mojim sokrajanom prizadejali takšno bolečino. Še danes, ko se spomnim teh žalostnih dni, jočem, jočem vsakič, ko prižgem ob spomeniku svečo, jočem, ko prečkam brv čez našo skalo in Sočo, koder so vlekli padle partizane. Vsi otroci v Kalu smo bili čustveno tako prizadeti, da si v tistem strašnem letu nismo upali na polje, kaj šele da bi ga prečkali.

Obe vasi sta doživljali strahote prve in druge svetovne vojne. Naši starši so morali med prvo svetovno vojno zapustiti svoj kraj. Po štirih letih so se vrnili v porušene domove in opustošeno vas in so si morali zgraditi novo življenje. Po končani drugi svetovni vojni smo zaživele svobodno, srečni smo bili, da je morije konec. Imeli smo mir in svobodo. Začeli smo hoditi v partizansko šolo, nato v redno, pravo slovensko šolo. Večina nas mladih je odšla v svet, čeprav verjetno ni bilo prav, da se nismo za vedno vrnili na rodno grudo. A še vedno radi prihajamo domov, čeprav smo že stari. Tu je še vedno naša prelepa vasica, naš dom.

Ana Leštan, rojena Mlekuž

■ AKTUALNO Goriška skupnost

Dolga pota sodelovanja med Italijani in Slovenci

Anna Di Gianantonio

Da bi razumeli delovanje ANPI-VZPI (Vsedržavno združenje partizanov Italije) Gorizia-Gorica – tako se imenuje goriško združenje, ki že v svojem imenu kaže na željo po enotnosti med italijanskimi in slovenskimi partizani – ne moremo zanemariti razporeditve, ki vlada v mestu Gorica. Vse od parlamentarnih volitev leta 1948 do danes so s kratkim petletnim obdobjem levosredinske uprave župana Brancatija, ki je bila izvoljena leta 2002, mesto vedno upravljali občinski odbori, v katerih je glavno besedo imela Krščanska demokracija ali pa Naprej Italija. V času te močne prevlade desnosredinskih županov je prišlo do poskusov marginalizacije partizanskega združenja, ki ga je desnica obtoževala, da je odraz in deloma krivec za preteklost, od katere se omenjajo samo fojbe in eksodus Italijanov iz Istre in Dalmacije. S pred kratkim sprejetimi deželnimi zakoni in v ozračju, ki se je v Evropi ustvarilo po resoluciji, sprejeti leta 2019, ki izenačuje nacizem in komunizem, je vsak, ki omenja besedo kontekst, obsojen negacionizma. Obtožba o zanikanju ali reduciranju fojb se je nato prevedla v zahtevo po blokiranju vsakega deželnega financiranja teh ljudi, organizacij in društev.

Vse to je pomembno vplivalo na vedenje številnih Goričanov, ki so rojeni po koncu vojne in poznajo samo eno, »uradno« resnico. Samo družine Slovencev, ki so poznale preganjanje, in nekatere bolj radovedne in senzibilne goriške družine so se poglobile v proučevanje zgodovine in razumele njeno kompleksnost. Pri velikem delu prebivalstva se ohranja stereotip o

»slavokomunistih«, ki se v trenutkih politične krize vrne v javni diskurz. Zgodovina Gorice je pogosto postala propaganda, iz katere se je odstranila vsakršna kompleksnost, spomin je velikokrat hoteno ostal razdeljen in konflikten, ne da bi mogli poglobiti in premisliti bolečino obeh strani, ne za to, da bi ga delili, ampak da bi ga poznali.

Fašističnega dvajsetletja se v javnih razpravah ne omenja in tudi spominske table, ki spominjajo na ustreljene protifašiste na goriškem gradu ali pa na bitko za Gorico septembra 1943 so tako generične, da z njih ni mogoče razbrati, kdo so bile žrtve in kdo krvniki. Potrebno je bilo dolgo in naporno delo, da bi na zidove pritrtili table z novimi napismi, ki razlagajo, kaj se je tam v resnici zgodilo. V nasprotju s tem pa je bil v spominskem parku mesta sredi osemdesetih let prejšnjega stoletja postavljen lapidarij z imeni 665 deportiranih in infojbiranih in tam so vsako leto spominske slovesnosti. Med imeni je mnogo neprimernih, saj gre za osebe, ki niso umrle v tako imenovanih štiridesetih dneh jugoslovanske zasedbe maja in junija 1945, ampak iz drugih vzrokov in v drugih vojnih okoliščinah ali pa so celo umrle šele v sedemdesetih letih, se odselile, vrnile domov, a so njihova imena vgravirana na spomeniku. Kljub dvajsetletnim raziskavam VZPI in dokumentaciji, ki ji občinska uprava ni nikoli oporekala, ni nihče nikoli hotel izbrisati imen, danes pa se celo razmišlja, da bi postavili nov lapidarij.

Temu splošnemu kulturnemu ozračju moramo dodati, da je le malo del, ki opisujejo zgodovino Gorice v času fašizma in druge svetovne vojne. Treba je poznati kulturo drugih in zgodovinopisna dela v slovenščini. Razporeditve v mestu, zlasti v

zadnjih letih, zaznamuje dvojni odnos. Neke vrste tiho toleriranje, če se VZPI omeji na polaganje svojih vencev, oster napad, če nasprotno opozarja na elemente konteksta, ki je privedel do tragedij, ki so sledile prvim. Do ene od točk največjega spopada je prišlo v dneh okrog 19. januarja, ko je občinska uprava v mestni palači z vsemi častmi sprejela veterane enote Decima MAS, in je VZPI z drugimi italijanskimi in slovenskimi protifašističnimi organizacijami priredil proteste proti zmotni slovesnosti, na kateri so izkazovali priznanje vojakom v službi nacistov in vodji državnega udara Juniju Valeriu Borgheseju – enote, ki je bila tako nasilna in neobvladljiva, da so jo iz teh krajev odstranili nemški funkcionarji. V mestu pa še vedno kroži lažna informacija, da so bili oni tisti italijanski vojaki, ki so na Trnovem ustavili jugoslovansko armado in ji tako prepredili zasedbo Gorice. Kakor koli, ta škandalozna slovesnost je povzročila, da se je primer prenesel na vsedržavno raven in da je prišli do (neuspešne) prijave občinskih odborikov, ki so z iztegnjeno roko na mestnem trgu prepevali himno Decime MAS.

Spominjam se pogovorov o teh temah z vodjema Zveze združenj borcev, Katjušo Žigon in Štefanom Cigojem. Stalni pogovori in medsebojna izmenjava mnenj so nam pomagali, ne le da bolje poznamo izkušnje drugega, ampak tudi da vemo, kako naj nastopamo v odnosih in političnih ocenah. Oba sta nas podpirala in skupaj smo proslavljali pomembne trenutke skupne zgodovine in tako prišli do zelo pomembnega trenutka: pobratenja med organizacijama odpornišva 13. oktobra 2019 na Trgu Evrope med Gorico in Novo Gorico. To je

bila uspešna in ganljiva manifestacija, na kateri so šolarji izrazili željo po miru, prijateljstvu in medsebojnem poznavanju. To za naše mesto zelo pomembno etapo, ki je pomenila pravi preobrat, so nekateri doživljali kot škandal.

Skupno delovanje organizacij iz Nove Gorice in Gorice je privedlo do drugih pomembnih rezultatov. Prvi je bil ta, da je problematika našega ozemlja postala pomembna na državni ravni. V Rimu problematiko italijanske vzhodne meje namreč slabo poznajo. Zahvaljujoč delu inštitutov za zgodovino odpornišva pa tudi VZPI, ki so organizirali več srečanj na državni ravni na temo meje in slovensko-italijanskih odnosov, se je ozračje radikalno spremenilo, tako da je prišlo do skupnih pobud, med katerimi je posvetovanje v senatu republike leta 2020 na temo »Obmejni fašizem in fojbe«. Na njem je poleg italijanskih zgodovinarjev sodelovala profesorica dr. Marta Verginella. Februarja 2022 pa je bilo organizirano posvetovanje »Skupna zgodovina«, na katerem so razpravljali o poročilu Slovensko-italijanske kulturno zgodovinske komisije, ki je v Italiji še vedno le malo znano, saj ga zunanje ministrstvo ni objavilo in je v šolah slabo razširjeno. Poleg italijanskih zgodovinarjev sta na njem govorila dr. Nevenka Troha in dr. Gorazd Bajc, navzoča pa sta bila tudi predsednika partizanskih organizacij Marjan Križman in Gianfranco Pagliarulo. Skratka, premaknili smo se na raven širjenja zgodovinske kulture. To leto so na razpisu »Ricordare la Resistenza – Spomnimo se na odpor« sodelovali italijanski in slovenski dijaki in študentje z deli, ki obujajo ideje in vrednote, za katere se še naprej borimo.

Pred smrtjo

*Kadar žalosten sem in potrt,
denem svoje misli med dlani.*

*Kakor bi umiral se takrat mi zdí,
kot da oznanjal bi skovir mi smrt ...*

*Ali predno mi skovir odpoje;
malo predno bom umrl,
se bom v tihem hramu zaprl
in izpel vse pesmi svoje.*

Karel Destovnik - Kajuh

Medjurečka 3

*Zunaj je bajen večer
v mlakah se luna blešči,
reka šumljaje v dolino polzi,
v dolgih, lesenih barakah je mir.*

*Vsak se pomaknil je k luči in piše:
mater sin, ki ji z doma premlad je odšel,
ženi delavec, ki z rova je semkaj prišel,
sveča pa čudne podobe po stenah si riše.*

Karel Destovnik Kajuh

Na vseh svetih

*Ne bom žebrel molitev svetih,
ne bom prižgal svečk na grobih
in pesmi pel ne bom žalostnih,
solzá ne bo na mojih licih.*

Karel Destovnik - Kajuh

SPOMINI Jožef Bremec z Brega v Kromberku

Na sremski fronti pri Rusih

Jožef Bremec se je rodil 27. januarja 1923 v Lokavcu. Pri petih letih je izgubil mamo, pri desetih še očeta – in takrat je šel za hlapca v Podlake. Tam je bival do vpoklica v italijansko vojsko 15. novembra 1942. Mladi fantje so takrat morali zapustiti svoj rojstni kraj. Določen je bil v battaglione speciale in moral se je javiti v vojašnici v Gorici. Slovenskih nabornikov je bilo v velikih vojašnicah v ulici Via Trieste na tisoče. Odpeljali so jih v prav tako velike vojašnice v Arezzu v Toskani. Vadili so z orožjem. Ko se je bližal ameriški napad na Sicilijo, so morali vrniti orožje in mladeniče so dober mesec pred ameriškim bombardiranjem odpeljali na Sicilijo.

Z vlakom so jih v italijanskih vojaških uniformah brez orožja odpeljali do Messine. Nekaj dni so bili na nekem hribu, potem so z ladjo odpluli na Sicilijo. Kakšen mesec so bili v kraju Bisocquina pod vulkanom Etna, iz katerega se je kadilo. Kopali so jarke za tanke. Z vlakom so se potem odpeljali v Trapani.

10. julija 1943 se je začel ameriški napad na Sicilijo. Ameriška eskadrilja 15 letal je bombardirala letališče. Bili so na kmetiji, ki jo je bombardiralo pet letal. Jožef je bil v baraki, spredaj je bil konj in poleg je strmoglavilo ameriško letalo. Po zavzetju Sicilije so jih Angleži zajeli na hribu Monte Eric. V Palermu so jih vkrcali na ladjo za severno Afriko, Tunizijo, in izkrcali so se v Bizerti. Vsakega ujetnika so vprašali, katere narodnosti je, ali je Slovenec ali Italijan.

Severno Afriko so že zasedli Angleži. Italijanovm pa Angleži niso marali. Slovence so poslali 200 ki-

lometrov peš proti zahodu v Suk Ahras. Tu so bili za mrežo kakšnih 14 dni, potem so pešačili še sto kilometrov v Konstantino. Mesec dni so jih razporejali med pilote. Tiste ujetnike, ki jih niso obdržali, so poslali dalje peš v Bono. Tam so en mesec delali v pristanišču, kjer so montirali avtomobile.

Končno so prišli v Maison Blanche v Alžiriji. Danes je tam največje letališče v Severni Afriki. Jožef je stanoval v taborišču na samem letališču Corso blizu delav-

Jožef Bremec (stoji desno) na letališču v Alžiriji. Poleg njega (drugi z desne) stoji Jožef Komel s Kromberka (oče avtorice prispevka).

nic Maison Blanche ob sredozemskem morju. Prvi dan so jih vprašali, ali imajo kakšen poklic. Jožef je bil dodeljen v delavnico, kjer so popravljali letala Spitfire. Slovence so peljali do letal, ki so imela le zunanje ogrodje. Nekaj sto metrov stran so bila poškodovana letala. Rekli so jim, da morajo dele teh letal montirati na prazna ogrodja. Malo so si jih ogledali, nato so začeli prenašati dele letal, motorje.

Najtežje delo je bilo vgrajevanje žic – sami so morali ugotoviti, kam kakšna žica spada. Ko je bilo letalo narejeno, so ga preizkusili drugi in je moralo leteti. Jožef je bil zelo iznajdljiv in veliko se je naučil pri svojem delu.

Nekega dne so Angleži v hangarju zbrali vse Primorce. Prišli so štirje angleški oficirji in jih zelo hvalili, kako znajo delati. Primorci so vedno delali skupaj, niso pa marali Poljakov in drugih Jugoslovanov. Italijani so bili popolnoma neuporabni

za delo. Kmalu so Angleži ugotovili, da so zelo različni, čeprav so ob prihodu imeli enake uniforme. Slovenci so zahtevali drugačno obravnavo in vsem so povedali, da so drugačni od Jugoslovanov.

Jožef se spomni tudi pevskega zbora Slovencev, ki ga je vodil Mirko Črnigoi iz Ajdovščine. Ob nedeljah so imeli prosto in z vlakom so se odpeljali v drug kraj, kjer so ves dan peli in se veselili. Vsi so poslu-

Jožef Bremec v delavnici na letališču Masion Blanche, kjer je delal dele za angleška letala.

šali, ko so pevci peli. Jožef se najbolj spomni Vodopivčeve pesmi Žabe in pevca Franca Skomine iz Dornberka, ki je še dolgo regljal, ko je vlak že odpeljal.

Prekomorce iz Afrike in Italije so postopoma pošiljali v Jugoslavijo. Zadnji letalci prekomorci, med njimi Jožef, so iz Afrike odpluli z ladjo do Italije, nato z vlakom do Barija v Italiji in dalje z ladjo Ljubljana v Dubrovnik. Naleteli so na hudo zimo in še okradli so jih v Dubrovniku, preden so 1. decembra 1944 šli na pot proti Nišu. Brez zimskih oblačil so pešačili po visokih hribih v globokem snegu in mrazu. Gora Sinjajevina je bila visoka 2200 metrov in prehodili so jo v snežnem meteuju. Vedno so bili utrujeni, lačni, omrznjeni.

22. decembra so pripešačili do Kuršumlijske Banje blizu Niša. Naslednji dan so jih z vlakom odpeljali do Niša. 25. decembra 1944 so prispeli v Beograd, 26. decembra pa so se javili komandi letalstva v Zemun. Prekomorci so bili dodeljeni na sremsko fronto razne ruske divizije. Jožef je bil dodeljen v 11. lovsko divizijo, v letalsko-tehnični center

v Novem Sadu. Jožef se je en mesec šolal na ruskih letalih JAK in do konca vojne vzdrževal letala.

Po končani vojni se je odločil, da ostane v vojski, in je iz Novoga Sada preko Sombora in Beograda odšel v Skopje. Tam je popravljaval ruska letala in lovce – šturmovike. Po treh letih ni več zdržal v tujini in se je iz Skopja vrnil domov v Gornji Lokavec. Zanj doma ni bilo ne postelje ne hrane, tam je v hudi revščini živel brat z družino. Dobil je zatočišče pri sosedih.

Želel si je dela in zaslužka, da bi si ustvaril boljše življenje, predvsem življenje brez lakote. Preselil se je v Žirovnico in v tamkajšnji tovarni Gradis dobil delo. Leta 1960 je prišel na Breg, kjer ga je čakala žena z otroki. Zaposlil se je v Kmetijski zadrugi kot mehanik. Po petih letih je dobil delo v Goriških vodovodih, kjer je kot strugar delal do upokojitve leta 1980. Do vključno svojega 97 leta je bil vitalen in je lahko poskrbel zase. Zadnja 3 leta biva v Domu ostarelih v Gradišču, kjer je tudi praznoval stoti rojstni dan.

Majda Nemec

DOGODKI Prekmurje

Štefan Kovač vodil odporniško gibanje

September in oktober sta meseca, ko obujamo spomine na aktiviste Osvobodilne fronte in njihove privrženke, na zanesenjaško delovanje v letu 1941 v Prekmurju. Tako smo se 8. septembra spomnili zbora aktivistov Osvobodilne fronte na Kamenci oz. Kamenščicah v občini Črenšovci. Na slovesnosti, ki jo je pripravila ZB NOB Lendava, je navzoče pozdravila županja Vera Markoja, za kulturni program so poskrbele ljudske pevke Društva upokoencev Črenšovci in mladi recitatorki Osnovne šole France Prešeren iz Črenšovcev, prireditev pa je povezovala Milena Salaj.

Slavnostna govornica na prireditvi, zgodovinarica Metka Fujs, nas je popeljala nazaj v leto 1941, ko so Madžari 15. avgusta uvedli civilno upravo in spet prevzeli oblast nad Prekmurjem. »Že v začetku poletja 1941 je v Prekmurju nastalo odporniško gibanje, ki ga je organiziral in vodil sekretar okrožnega komiteja Komunistične partije Slovenije za Prekmurje Štefan Kovač. Tako on kot še nekaj njegovih sodelavcev niso bili neznanj madžarskim oblastem, saj so ga zaradi komunističnega delovanja preganjale že jugoslovanske oblasti in je bil zaradi tega leto poprej tudi zaprt v zaporu političnih zapornikov v Bileci. Gibanje, ki ga je organiziral, je bilo del

širšega gibanja, ki ga je leta 1941 v Sloveniji organizirala Komunistična partija Slovenije. V Prekmurju je bilo vanj na različne načine povezanih več kot sto posameznikov, pretežno iz Murske Sobote, njene okolice in dolinskih vasi. Fantje so zrasi in bili vzgojeni v globoko katoliškem okolju, vendar so sledili ideologiji zaradi njenih predvojnih socialnih pobud in upora, ker so bili Slovenci. Odpor proti madžarski zasedbi so začeli po nemškem napadu na Sovjetsko zvezo 22. junija 1941. Sprva so se omejili na izvajanje propagandnih akcij, kot so bili širjenje propagandnega gradiva, puljenje madžarskih označevalnih tabel za kraje in pisanje gesel po stenah hiš. Konec julija pa so z vrha komunistične partije dobili ukaz, da se morajo začeti pripravljati na oborožen odpor proti okupatorju.

Po več sestankih aktivistov, ki so potekali največkrat v gozdu med Beltinci in Gančanih, je Štefan Kovač konec avgusta sklical sestanek na tem kraju in nanj povabil svoje najozžje sodelavce. Na sestanku so imenovali okrožni narodnoosvobodilni odbor OF za Prekmurje,« je med drugim povedala slavnostna govornica.

Svoj govor je Metka Fujs končala z besedami, ki so nam dale misliti in so se nam zapisale v spomin: »Ali bi

bilo bolje, da tedaj, poleti 1941, ne bi naredili ničesar, da bi šli s tokom in se uklonili načrtom močnejšega? Ali bi bilo bolje čakati, da na velikem svetovnem vojnem prizorišču nekdo drug zanje reši stvari? Ker so bili pač majhni igralci. Ali je res obstajala možnost, da bi preživeli, da bi preživeli njihovi otroci in bili naprej Slovenci?«

Bojka Veren

Člani NOO OF za Prekmurje

Štefan Kovač iz Nedelice (pozneje narodni heroj, padel oktobra 1941), Evgen Kardoš iz Murske Sobote (usmrčen oktobra 1941), Štefan Horvat iz Trnja, Vinko Megla od Sv. Tomaža (pozneje narodni heroj, padel leta 1942), Miško Kranjec iz Velike Polane in Martin Žalik prav tako iz Polane (pozneje sodnik vrhovnega sodišča, ki je sodil tudi v zloglasnih, politično montiranih dachavskih procesih med letoma 1947 in 1949).

PREJELI SMO

Praznik Primorske

16. septembra zjutraj se je obetal lep sončen dan, ko smo člani Združenja borcev in privrženci hiteli na avtobusno postajo v Ankaranu. Tu je že čakal avtobus, da nas popelje v Opatje selo na slovesnost ob 76. obletnici priložne Primorske matični domovini. Predsednik združenja Jadran Pišot je pozdravil prisotne in naše potovanje na Kras se je začelo.

Imeli smo dovolj časa, da smo se ustavili pred spomenikom miru na Cerju, a ker smo bili za ogled muzeja prezgodnji, smo se razgledali po okolici in uživali v prečudovitem pogledu na morje, Vipavsko dolino in Goriško ter vršace v ozadju. Čakalo nas je Opatje selo. Pogled na prizorišče je bil lep – vrste praporščakov, tudi naš Rudi Kocjančič, vse polno ljudi, prihajali so od vsepovsod, ne le iz Primorske, pa predstavniki državne in lokalne oblasti.

Slovesnost je neposredno prenašala Televizija Slovenija. Program, ki ga je kot režiser podpisal in vodil odlični goriški igralec Radoš Bolčina in v katerem je sodelovalo več kot 150 glasbenikov, pevcev, recitatorjev in plesalcev, je slovesno začela pesem Soči Simona Gregorčiča v njegovi interpretaciji, sledile pa so dela Kajuha, čigar 100. letnico rojstva letos slavimo, Vuge ob podobah Iva Šubica, Toneta Kralja in ob interpretaciji partizan-

skih pesmi združenih moških zborov. Obiskovalci so prireditev spremljali dejavno – recitali znane Kajuhove pesmi, peli partizanske pesmi, navdušeno ploskali govorcem – predsednici Združenja Nova Gorica Ingrid Kašca Bucic – to je bilo organizator prireditve, županu občine Miren – Kostonjeviča Mavriciju Humarju in zlasti prvemu predsedniku Slovenije Milanu Kučanu. Njihove besede so odražale prepričanje, da je ni sile, ki bi spomin na žrtve primorskega ljudstva za svobodo to mogla iztrgati iz njihovih duš. Zvestobo svoji kulturi in s tem svojemu jeziku izpričujemo s svojo pokončno držo, ki ni pripravljena na hlapčevanje in udinjanje tujcem zemlje lačnim.

In na koncu iz vseh grl obvezna Vstala Primorska.

Za pravi praznik Primorcev je treba izreči pohvalo organizatorjem in izvajalcem. Večtisočglava množica ljudi je dihala tako kot eden. In kot je želel župan občine gostiteljice Miren – Kostonjeviča, smo obiskovalci tam res pustili košček sebe in odnesli s seboj poleg spomina na neuklonljivost in žrtvovanje primorskega človeka tudi sporočilo za prihodnost.

Zmogli bomo le solidarni!

Neda Zorman

IMELI SMO LJUDI

Janko Šekli

Oktober letos se je v 94. letu iztekla življenjska pot tovariša Janka Šeklija iz Kranjske Gore. Tovariš Janko se je rodil 19. junija 1930 v revni kmečki družini na Livku pri Kobaridu. Že kot dojenček je izgubil ljubečo mamo in za štiri otroke sta nato skrbela oče in teta. Otroška leta je preživljal na kmetiji in okusil težka bremena kmečkega dela. Bili so težki časi, saj so po prvi svetovni vojni in vse do 1943 leta živeli pod fašistično diktaturo. Osnovno šolo je obiskoval na Livku, v njej je bil obvezen samo italijanski jezik. Slovensko so otroci govorili na skrivaj, v šoli in doma.

Med drugo svetovno vojno je njegova družina pomagala partizanom in starejši brat se je kmalu pridružil Briško-beneškemu odredu. Njegova naloga je bila, da je zaupno pošto prenašal iz Benečije preko Soče na kraj kurirske javke na Vrse. Tudi sam je kot pionir in pozneje mladinec pomagal pri prenašanju partizanske pošte in hrane mimo nemške postojanke v Kobaridu. Med vojno je družina občutila sovražno nasilje in ponižanje, časi so bili zelo kruti.

Ko je bil Janko star osem let, šoloobvezen otrok v osnovni šoli na Livku, je šolarje oblast nagnala, da so 20. septembra 1938 leta odšli na trg v Kobarid, kjer so se srečali z italijanskim diktatorjem Benitom Mussolinijem. Razporedili so otroke okrog njega, da se je počutil bolj varnega. V tistem času je 21-letni Franc Kavš iz Čezsoče hotel izvesti atentat na diktatorja, a ko je uvidel, da je zbranih veliko civilistov in otrok, se je premislil, kajti zavedal se je, da bi bilo preveč žrtev, zato ni pritisnil na sprožilec.

Pri 18 letih se je Janko odločil, da vstopi v službo v ljudski milici. Služboval je po raznih postajah ljudske milice v različnih krajih po Sloveniji, kar mu je prinašalo nove delovne in življenjske izkušnje. Leta 1954 pa so ga za stalno namestili v Kranjsko Goro. Tu je spoznal svojo življenjsko sopotnico Miro in ustvarila sta si družino.

Leta 1957 je nadaljeval izobraževanje v Tacnu in si pridobil naziv podoficirja. Pozneje je bil imenovan za pomočnika komandirja milice v Kranjski Gori in od leta 1975 je bil komandir mejne milice Rateče, kjer je ostal do upokojitve leta 1978. Že od leta 1950 je bil dejaven član ZB in redno se je udeleževal raznih spominskih srečanj in tekmovanj po Sloveniji. Bil je pobudnik, da se uredijo kurirske poti po krajevnih skupnostih in občini Kranjska Gora. Za svoje delo je letos sprejel zlato plaketo ZB Slovenije. Dvanajst let je bil načelnik GRS Kranjska Gora.

Sonja Mirtič

SVOBODNA
BESEDA

www.svobodnabeseda.si

ZLOČINI OKUPATORJEV Krutost nacistov in fašistov

Spomini, ki nikdar ne umrejo

Še vedno se mi budi spomin na medvojno dogajanje – na krutost nacistov in fašistov nad našimi ljudmi. Nisem doživela te krutosti okupatorja tudi do najmlajših človeških bitij, saj se takrat še nisem rodila. Po pripovedovanjih svojih staršev in domačinov imam te grozote v spominu, kjer še vedno živijo. Opisala bom resničen dogodek, zločin nacistov nad mladim partizanskim dekletom Cvetko Glavina s partizanskim imenom Stela.

Oktober leta 1944 je iz okolice Trsta v slovensko Istro prihajal bataljon Alme Vivoda z zamejskimi partizani in borci. Namenjeni so bili v hrvaško Istro na pomoč tamkajšnjim partizanom in domačinom, saj so tam Nemci nenehno napadali domačine in borce. Med borci bataljona Alme Vivoda sta bila tudi nam bolj znana Danilo Marin iz Roviga v Italiji in partizanska borka Cvetka Glavina. Doma je bila iz Boršta nad Dolino v Italiji, kjer je delala kot partizanska učiteljica. Borci so prešli reko Dragoinjo in se po precej poraslem in gostem gozdu vzpenjali proti Kučibregu, kjer so nameravali preiti na hrvaško ozemlje. V letih 1944 in 1945 so se po naših vaseh slovenske Istre bile hude bitke z Nemci. Nemci so vse dni hajkali po istrskih vaseh, požigali domove, pretepali in ustrahovali domačine, ker niso hoteli izdati partizanov. Nekatere so pretepli in odpeljali, marsikdo se ni nikoli več vrnil.

Kučibreg, ki meji na slovensko Istro, je bil pred 78 leti prizorišče najhujše in najbolj krvave bitke v Istri. V njej je na območju tega in okoliških krajev v srditih bojih z Nemci padlo 120 borcev, pripadnikov treh narodnosti. Prve dni novembra 1944 je na to območje prišla II. brigada 43. istrske divizije. V tej diviziji se je boril tudi italijanski bataljon Alme Vivoda. Ta bataljon je na območju Kučibrega, Hrvoj in okoliških vasi naletel na močno zasedo Nemcev. Že nekaj dni so se bili hudi boji. Partizanov je bila le peščica, Nemci so bili v veliki premoči. Našim borcem je primanjkovalo orožja, zdravil in hrane. Ne glede na to so se pogumno bojevali, imeli so ranjence pa

tudi nekaj padlih borcev. V teh krutih bojih se je še zadnja peščica partizanov pogumno bojevala do konca. Bili so na koncu z močmi, ko so jim prišli na pomoč zamejski borci. Hude bitke so na območju Kučibrega, Hrvoj, Gradina, Abitantov, okoliških vasi, pobočij in gozdov trajale še dolgo v noč in naslednje dni. Tu so se borili borci treh narodnosti – Slovenci, Hrvati in Italijani. Partizanka Cvetka Glavina je med borci bataljona Alme Vivoda prijezdila na visokem rjavem konju, ogrnjena v rdeče ogrinjalo, ki ga je vedno nosila. Med partizanskimi enotami je hitro dostavljala sporočila, zdravila, tudi hrano, predvsem pa obveščala partizane, kje so Nemci. Prebivalci slovenske in hrvaške Istre so za Cvetko na konju hitro izvedeli, postala je priljubljena med vsemi. Na žalost so zanjo izvedeli tudi nacisti. Iskali so jo, domačine so tudi pretepli, da bi jo izdali, a zaman. Obveščali so jo, kje se Nemci zadržujejo, ker so ji ti nastavljali pasti.

Florjana Cvetka Glavina

21. oktobra 2022, 78 let po Cvetkini smrti, mi je njena nečakinja Bojana dala podatke o svoji teti. Florjana Cvetka Glavina se je rodila leta 1924 v Jurka vasi na Dolenjskem očetu Rudolfu Glavini, zamejskemu Slovencu iz vasi Lonjer (iz zaledja Trsta), in mami Kristini Počervina iz Jurke vasi. Oba sta bila podpornika partizanov. S prihodom Italijanov so očeta Rudolfa takoj zaprli. Cvetka je imela zveze s partizani, ki so bili v okoliških gozdovih Jurka vasi. Bila je izdana in zaprta. V Ljubljani je bila obsojena na 14 let zapor. Na prestajanje kazni je bila odpeljana v Perugia. Tam je stopila v stik s svojimi tetami v Lonjerju. Ena od tet je celo z denarjem odpotovala v Perugia, da bi jo rešila, a zaman. Po kapitulaciji Italije so Nemci zapornike z vlakom odpeljali v Nemčijo. V Trstu je pobegnila z vlaka in se zatekla k tetam v Lonjer. Tam se je skrivala dva meseca in tudi poučevala otroke kot partizanska učiteljica. Od tam je odšla v partizane v slovensko Istro z bataljonom Alme Vivode.

Lažna osebna izkaznica, ki jo je imela pri sebi, ko so jo ubili nacisti. Na njej so še po vseh teh letih vidne sledi njene krvi.

Še ne 20-letna Cvetka je že sodelovala s partizani.

je čakalo truplo pokojne borke in kurirke Cvetke Glavina. V zgodnjih jutranjih urah se je oče s truplom na vozu vrnil na pokopališče v Trseku, kjer so partizanko še v temi pokopali. Oče je tvegalo svoje življenje, življenje žene in otrok, vseh svojih domačih, vsega, kar ga je obdajalo. Pred časom je že izkusil trpljenje

2. oktobra 1944 zgodaj zjutraj je Cvetka je z gozdnega območja izpod Hrvoj jezdila po pomoč in zdravila. Že se je dani, ko je prijezdila na jaso nad vasjo Pavlič pod Gradinom. Nemci so bili povsod, imeli so svoje postojanke in izvidnice. Cvetko so opazili z nasprotnega hriba iz vasi Trebeše. Streljali so nanjo in jo zadeli. S psi so jo poiskali in se znesli nad njo. Ne morem opisati grozot, ki so jih zagrešili nad mladim dekletom. Dva dneva je truplo ležalo v grmičevju in travi. Domačini se je niso upali pokopati, preveč so bili prestrašeni in pod pritiskom Nemcev. Naslednji dan zvečer v mraku je moj oče Jože vpregel dva istrska vola, na voz naložil koruzno slamo, če bi srečal nemško izvidnico, bi se izgovoril, da je šel po krmo za govedo. Tista slama ga gotovo ne bi rešila, ker so Nemci nenehno tolkli po vratih naše domačije in spraševali nono Marijo, kje ima sina. Oče je mesece preživel po gozdovih in se skrival na terenu, kjer je delal kot terencec, od tam je tudi poznal partizanko Cvetko. Iz Trseka do Pavličev je bilo več kilometrov težko prevoznega slabega kolovoza, vzpenjajočega se do kraja, kjer ga

ob izgubi svojega očeta v prvi svetovni vojni. V drugi svetovni vojni je samo štiri mesece pred smrtjo Cvetke Glavina izgubil junija 1944 najmlajšega brata, 24-letnega aktivista Kristjana - Štefana, oktobra istega leta pa še 27-letnega brata Andreja Kozloviča, ki je doma pustil nosečo ženo Francko. Sovražstvo do okupatorja in močna volja sta očeta gnala naprej, da je delal za svojo domovino, domoljube in Istro.

Lilijana Bellina

Obnova spomenikov v Marezigah

Po več desetletjih smo leta 2022 člani KO ZB Marezige začeli obnovo vseh spomenikov in obeležij padlim borkam in borcem v spomin. Delo smo začeli, kjer je zob časa pokazal največjo potrebo po obnovi. To so bila obeležja v Trseku, kjer sta grob pokojne Cvetke Glavina in obeležje enajstim padlim borcem. Borec Danilo Marin je bil med temi boji ranjen, za njim se je izgubila vsaka sled. Prav tako ima obeležje v Trseku na pokopališču, vpisan je kot pogrešan.

ZLOČINI OKUPATORJEV 22. avgust 1941

82. obletnica ustrelitve talcev pri Smledniku

Tudi letos smo se 22. avgusta člani ZB za vrednote NOB Medvode zbrali pri spomeniku ob igrišču za golf, da počastimo spomin na pet mladih fantov in mož, ki so padli kot žrtve nasilja nemškega okupatorja. Na ta dan leta 1941 so Nemci na tem kraju ustrelili pet talcev, privezanih na drevesa. In sicer iz maščevanja zaradi partizanske akcije, ko je bila pomotoma ubita baronica Lazzarini iz Smlednika.

Že v letu 1941 se je v zaledju Ljubljane in na Gorenjskem zelo razmahnilo odporiško gibanje. Tako je na območju Rašice nastala Rašiška četa. Po vključitvi v Kamniški bataljon je bil na novo ustanovljen Šmarnogorski odred, ki ga je vodil Miha Novak. Območje, kjer je deloval vod, se je raztezalo od Povodja, Pirnič, Tacna do Repenj in Smlednika. Na tem območju so borci izvajali različne diverzantske akcije. Popoldne 19. avgusta 1941 so pripravili zasedo kilometer pred vasjo Smlednik, ob cesti Vikrče-

Smlednik, blizu kmetije Pri Kobilarju. Njihov namen je bil napasti avto-bus, ki je nemške policiste prevažal iz Kranja do Litije. Prav tako so bili obveščeni, da se bo po vsej verjetnosti tod mimo pripeljal visoki esosovski oficir z Bleda na ogled postavitve nove meje med Italijo in Nemčijo. Ta visoki oficir naj bi bil sam Erwin Rösener, ki je bil med drugim odgovoren tudi za streljanje talcev.

Ko je po daljšem čakanju mimo pripeljal osebni avto z nemško zastavico, so streljali nanj v prepričanju, da je gestapovski, in ga dobrodu preraševali. Pri tem so težko ranili baronico Lazzarini, ženo nemškega župana, barona Henrika Lazzarinija iz Smlednika, ki je pozneje zaradi ran umrla v ljubljanski bolnišnici. Poleg nje je bila ubita še gospa Gerda iz Smlednika. Nemci so iz maščevanja 22. avgusta 1941 na istem kraju ustrelili pet talcev, ki so jih pripeljali iz begunjskih zaporov. To so bili: Franc Poznik, Božidar Repič, Anton Jeglič in Ivan Pregel, vsi Kamničani,

K spomeniku žrtvam streljanja je delegacija ZB Medvode položila žalni venec, z minuto tišine pa smo počastili njihov spomin. (Foto: Iztok Pipan)

ter Franc Sešek iz Bukovice. Privezali so jih k drevesom in jih potem drugega za drugim ustrelili. Od tako imenovanega »Baronovega boršta« še vedno stoji hrast in nas spominja na dogodke leta 1941. Na eno izmed teh dreves so privezali Franca Seška, za katerega je znano, da si ni pustil zavezati oči. Nemci so vse to dokumentirali, zato so ohranjene fotografije. Pobite talce so v svarilo mimoidočim pustili dva dni ob dre-

vesih, bližnje domačine in celo otroke pa prisilili, da so jih prišli pogledat. Zatem so jih pokopali kar na kraju ustrelitve. Domačini so nato grobove zasuli s cvetjem.

Na prireditvi ob obletnici ustrelitve smo prebrali eno izmed mnogih poslovilnih pisem, ki so bila izdana v posebni knjigi: »Vsak človek je poseben in svetel, kot zvezda na nebu. Življenje pa se enkrat utrne, pade na obzorje večnosti. Rodijo se solze bolečine in ljubezni, občutek neizmerne žalosti in osamljenosti. Slovo pride takrat, ko si to najmanj želimo. Misli tavajo, iščejo izgubljeno upanje. Ne veš, kako naprej. Tam nekje je za vedno utrgan cvet nekemu v zreli jeseni življenja, včasih na žalost tudi v mladosti. Čas se ustavi, zbudi spomine. Povsod sem z vami, vaš drag, najdražji za širnimi obzorji, se zame odpira nov svet. Vstopil sem v neskončnost, pustite me oditi in skupaj prižgite luči spomina, kajti živim v vaših SRCIH.«

Emil Doles

■ **KNJIGE** *Užaljeno maščevanje*

Spomini na italijanska fašistična taborišča

ZRC SAZU je izdal izredno dragoceno knjigo, ki s svojo vsebino dodatno osvetljuje značilnosti italijanske fašistične okupacije in zanika prepričanje (italijanske) javnosti, da Italijani med drugo svetovno vojno niso delali nič slabega in, za božjo voljo, niso zgrešili nobenih vojnih zločinov na okupiranih območjih nekdanje Jugoslavije oziroma Slovenije.

Recenzenta dela izpod peres uglednih raziskovalcev in zgodovinarjev Ota Lutharja, Marte Verginella in Urške Strle sta bila Špela Ledinek Lozej in Branko Marušič. Jezikovni pregled besedila je opravil Tadej Turenšek, oblikovanje in prelom je delo Tanje Radež, risba na naslovnici pa je iz bogatega opusa Nikolaja Pirnata z naslovom *Gonars*. Glavni urednik založbe je Aleš Pogačnik, knjiga pa je izšla v nakladi 400 izvodov.

Spomini na fašistični teror na Primorskem so še zelo živi. V nasprotju z nacističnimi taborišči je bilo njihovo široko razvejeno omrežje v režimu fašistične Italije lep čas po drugi svetovni vojni precej prezrto in manj raziskano. Snovalci knjige *Užaljeno maščevanje* so v nekaj letih opravili pogovore z več deset preživeli in tako rekoč ujeli zadnji vlak za pričevanja iz prve roke, saj je interniranje počasi vse manj ... Čeprav z leti spomin blede, so preživeli povedali marsikaj, kar je bilo doslej javnosti manj znanega ali celo neznanega – eni več, drugi manj, nihče od njih ne zaradi maščevalnosti, ampak zaradi resnice. Knjiga je izjemno sporočilno bogata in negira vse novodobne revizionistične poskuse in potvorjene zgodovinske trditve, da Italija s fašizmom ni imela nič. Pričevanja preživeli v italijanskih fašističnih taboriščih in številne doslej objavljene znanstvene razprave in študije to odločno zanikajo. Italijani so bili eden od okupatorjev Slovenije leta 1941 in so na svojem okupiranem območju izvajali vse oblike fašističnega nasilja: aretacije, deportacije, internacije, streljanje talcev, in česar ne smemo nikoli pozabiti – storili so tudi vojne zločine.

Naslovnica nove knjige

Kot so ob predstavitvi povedali avtorji in predstavniki založbe ZRC SAZU, »knjiga *Užaljeno maščevanje* govori o fašistični raznorodovalni politiki na primeru koncentracijskih taborišč, jih postavlja na laž. Še več, tovrstna opravičevanja in relativizacija, češ, fašizem ni bil tako slab, preglašji z najtrdnjšim argumentom in najmočnejšim možnim glasom: z glasom pričevalcev, tistih Slovencev in Slovenk, ki so Rab, Gonars in druga taborišča v okolici skusili na lastni koži. In se ne strinjajo, da je bil fašizem bolj hec, Italijani pa zabavni pajaci. Zapiranje Slovencev in Slovenk v italijanska taborišča je bilo do nedavne pri nas slabo raziskano. Pričujoča knjiga je nastala v okviru projekta ARRS *Italijanska fašistična taborišča v spominih Slovencev in Slovenk, vendar se poleg na pričevanje preživeli opira tudi na arhivsko dokumentacijo in zgodovinske študije slovenskih in italijanskih zgodovinarjev, kot so v uvodu zapisali avtorji, dr. Oto Luthar, dr. Marta Verginella in dr. Urška Strle.*«

Italijanski »liberalnejši odnos do Slovencev«, kot ga ocenjuje zgodovinar Bojan Godeša, že od samega začetka ni bil vseč italijanski vojaški oblasti na okupiranem območju. Leto 1941 je bilo za slovensko prebivalstvo še dokaj znosno, toda druga okupacijska pomlad in celo leto 1942 sta prinesla zelo drugačne metode izvajanja fašistične oblasti. Začelo se je nasilje. Naj opozorim zgolj na dogajanje v veliki italijanski »roški«) ofenzivi poleti

1942, po kateri je bilo konec vsega lepega, in slovensko prebivalstvo je v manj kot štirih mesecih občutilo težo italijanskega okupacijskega škornja. Skrivnosti ni bilo več, fašizacija in poitalijančenje sta postala očitna, in to za vsako ceno in skrajno brezobzirno. Nasilje ni več poznalo meja. To, kar so od konca prve svetovne vojne čutili Slovenci pod Italijo na Primorskem, so zdaj občutili tudi slovenski ljudje na celotnem okupacijskem območju, v tako imenovani Ljubljanski pokrajini. Italijani so se počutili kot užaljeni gospodarji in so se želeli (končno) pokazati kot odločni in vztrajni fašisti, nič blažji od svojih nacističnih »kameradov«) v tretjem rajhu. Mor-da je šlo za hudo zamero na rovaš slovenskega prebivalstva, ki so se mu po prihodu prikazali kot visoko kultivirani ljudje. Doživeli pa so grenko razočaranje in maščevanje je bilo na pladnju. Na splošno velja, da je vsako maščevanje iz užaljenosti še bolj kruto in izredno sistematično. To se je potrdilo tudi v tem primeru, saj so Italijani v času velike poletne ofenzive 1942 na veliko pobijali civilno prebivalstvo, požigali cele vasi, grobo internirali prebivalstvo (vključno z nemočnimi starci in otroki, celo dojenčki) in ga odpeljali v fašistična taborišča. Knjigi je dodan obsežni znanstveni aparat, ki njeno verodostojnost samo še potrjuje.

Marjan Toš

Knjigo lahko zainteresirani bralci kadar koli naročijo na ZRC SAZU, Novi trg 2, LJUBLJANA.

zrc@zrc-sazu.si; maja.stipar@zrc-sazu.si

Stik za nakup knjige M OLITEV ZA JASENOVAC

založba@zrc-sazu.si;
01/470 - 64 - 74
mag. Aleš Pogačnik

Z veseljem bodo ustregli vsaki prošnji.

■ **DOGODKI** *V neurju uničeno obeležje*

Partizanska tiskarna Tehnika Mernik

Konec julija je neurje v Božjem nad Oplotnico uničilo gozd in sredi njega na jasi stoječe spominsko obeležje, postavljeno v spomin na partizansko tiskarno, ki je delovala v bližini. Odprto knjigo, simbol znanja in prenosa pomembnih informacij, je orkanski veter po delih razmetal naokoli.

Spomenik, kakršnega smo doslej poznali, je bil postavljen leta 1981. Takrat je bilo ob odkritju veliko slavnosti. Moči so strnili glavni sponzor ČGP Večer in takratni člani Krajevne

merah na terenu ni več primerna uporaba lesa za novo postavitev spomenika. Odločili smo se za domači granit. V ta namen smo se povezali s cezlaškimi Mineralom. Med domačini, ki skrbno negujejo tradicijo kamnoseštva, bomo poiskali solidarnostno pomoč, prav tako pri uporabi mehanizacije, ki jo bomo potrebovali v tem hribovitem predelu. Za pomoč smo se obrnili tudi na domačo občino. Spomenik bomo obnovili v primernem vremenu. Vsekakor bomo spomin na pomembno

organizacije ZB Oplotnica. Spomenik so iz lesa izdelali domači mojstri, poimenovali pa so ga po med vojno ustreljenih bratih Mernik. Leta 2007 je bilo obeležje obnovljeno in dopolnjeno z granitno tablo, v katero so vklesani ključni podatki o tehniki. Tabla je preživela vetrolom.

Izvršni odbor ZB Oplotnica se je odločil, da v danih vremenskih raz-

zgodovinsko dogajanje v domačem okolju obnovili in dodali še informacijsko tablo, se povezali z Muzejem NOB Maribor in vse uredili vsaj do naslednjega občinskega praznika v maju. Takrat se bomo spominjali 80 let začetka delovanja partizanske tiskarne Tehnika Mernik.

Maja Valenčak

■ **KNJIGE** *Slavko Alojz Kramar*

Slovenske žrtve v Jasenovcu

Pri Slovenskem domu Zagreb je izšla knjiga o slovenskih taboriščnikih v Jasenovcu. Avtor Slavko Alojz Kramar in urednica Ilinka Todorovski sta jo pripravljala dobri dve leti ter sestavila doslej najboljše seznam slovenskih taboriščnikov v Jasenovcu. Na njem je 306 umrlih in 103 preživeli. Kramar je prvi seznam slovenskih taboriščnikov v Jasenovcu začel sestavljati leta 2017. K temu ga je gnala oseba izkušnja, saj so leta 1943 tja odpeljali tudi njegovega očeta. Na prvem seznamu, ki ga je sestavil, je bilo 273 imen Slovencev, ki so jih med letoma 1941 in 1945 poslali v taborišče. Kot izhodišče je uporabil podatke Spominskega centra Jasenovac iz leta 2014, seznam pa je nato dopolnjeval z imeni, ki jih je našel v drugih virih.

Leta 2021 se je projektu kot urednica pridružila novinarka in dolgoletna sodelavka Slovenskega doma Zagreb

Ilinka Todorovski, ki je prišla do novih odkritij. Seznam v knjigi tako zdaj obsega več kot 400 imen Slovencev.

Ilinka Todorovski je za STA dejala, da sta z avtorjem želela, da žrtve, ki so običajno številke in imena na seznamih, dobijo tudi obraze. Obenem sta v času zgodovinskega revizionizma z dejstvi in dokumenti želela prikazati, da so bili tudi Slovenci žrtve ustaškega režima kot pomembna narodnostna skupina.

»Medtem ko v pozabo tonejo dejstva o množičnem deportiranju slovenskega prebivalstva v italijanska koncentracijska taborišča in o nepredstavljeni krutosti nacističnih taborišč smrti, lahko za ustaško taborišče Jasenovac rečemo, da ga sploh nimamo ozaveščene kot prizorišče medvojnega trpljenja slovenskih civilistov,«) je poudarila. To je po njenih besedah do določene mere razumljivo, saj je bilo med več kot sto

tisoč tam ubitimi večina Srbov, Romov in Judov, vprašanje slovenskih taboriščnikov v Jasenovcu pa je bilo tako rekoč neraziskano.

To sicer ni bilo edino dejstvo, ki jo je presenetilo. Zanj je bilo novo tudi spoznanje, koliko Slovencev je na območju NDH živelo že pred ustanovitvijo te ustaške tvorbe pred letom 1941 in torej tudi pred množičnim izgonom slovenskega prebivalstva z nemškega okupacijskega območja. Todorovski je poudarila, da so Slovence v ustaška taborišča zapirali iz političnih in ne iz rasnih razlogov kakor Rome in Jude. Prav tako niso bili tarče pregona zaradi narodnostne in verske pripadnosti, kot je to veljalo za pravoslavne Srbe. Slovenci so v taboriščih pristali večinoma zato, ker so podpirali osvobodilno gibanje ter nasprotovali fašizmu, nacizmu in kolaboraciji.

S. B.

■ **VABILA****Pohod na Bučko**

Občina Škocjan, Krajevna skupnost Bučka, Zdrženje borcev za vrednote NOB Novo mesto in Občinska organizacija ZB za vrednote NOB Škocjan vabijo na spominski pohod ob 82. obletnici prvega organiziranega partizanskega napada na nemško postojanko na Bučki. Pohod bo **v soboto, 4. novembra 2023, z začetkom ob 8. uri pred občinsko stavbo v Škocjanu.**

Ob 11. uri bo pred Kulturnim domom na Bučki krajša kulturna slovesnost. Slavnostni govornik bo dr. Martin Premk, poslanec državnega zbora in član predsedstva ZB NOB Slovenije. Na slovesnosti bodo navzoči tudi pripadniki 1. spominskega Dolenjskega partizanskega bataljona, Dušan Černe, predsednik Zdrženja borcev za vrednote NOB Novo mesto, člani veteranskih organizacij in privrženci vrednot narodnoosvobodilnega boja.

Lokve pri Črnomlju

Zdrženje borcev za vrednote NOB Črnomelj vabi člane Zdrženja borcev za vrednote NOB Slovenije in druge podpornike spomina narodnoosvobodilni boj na spominski slovesnost pri spomeniku Francu Rozmanu - Stanetu, posvečeno 79. obletnici tragičnega dogodka, ko se je komandant slovenske partizanske vojske ob preizkušnji orožja, pridobljenega od zavezniških sil, skupaj s še nekaterimi soborci smrtno ponesrečil.

Spominska slovesnost bo 7. novembra 2023 ob 11. uri pri spomeniku na Lokvah pri Črnomlju. V programu bodo sodelovali pevci, glasbeniki in recitatorji, pripadniki Slovenske vojske in slavnostna govornica, podpredsednica ZB NOB Slovenije Andreja Katič.

NAGRADNA KRIŽANKA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagrada križanka« ali pošljite na elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si **do 15. novembra 2023.** Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Izžrebani reševalci križanke iz 95. številke časopisa Svobodna beseda

- Vinko Grobelnik**
Plešivec 18a, 3320 Velenje
- Marija Franko**
Oprešnikova ulica 37, 4000 Kranj
- Srečko Polanec**
Pod gabri 1, 3000 Celje

Rešitve križanke:

OBOROŽENOST, BIBLIOTEKAR, STO, DL, ROMI, TKANIČJE, UK, RA, AJ, ATOR, EZOP, DIVJAK, PLAKATIRANJE, SKVER, RI, RR, PARTIZANSKI PEVSK, ORT, DINJA, GRDINI, ZBOR, JAMČEVINA, NOVINČEK, UNA, OŽE, ANI, IAN, AVT, STIL, VAN, MRCINA, VIOLA, ARA, BIELER, KRKON.

Geslo: SEMDESETLETNICA OSVOBODITVE; TABORIŠČE RAB.

SVOBODNA BESEDA

je glasilo ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije

Zanj: Marijan Križman, predsednik

Uredniški odbor: dr. Ivan Svetlik (predsednik), dr. Martin Premk, dr. Maca Jogan, Mitja Meršol, dr. Nevenka Troha

Odgovorni urednik: Janez Alič

telefon: 041 686 322

elektronski naslov:

svobodna.beseda@zzb-nob.si

Oblikovanje: Vid Brezočnik

Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročin:

ZZB za vrednote NOB Slovenija, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

						AMERIKI PRAVNIK IN POLITIK, NOBELOVEC 1912 ZA MIR (ELIHU; IZ ČRK: OTOR)	LUKA V IZRAELU, AKA, AKKA	GESLO 1	DROG NA VOZU, RUDO	SVOBODNA BESEDA	SANJE, SNI	ZAMAKNjeno STANJE, TRANS	NAŠ RADIJSKI TONSKI MOJSTER (SREČO)
						NAŠ PEVEC IRGOLIČ				SEKANJE, SEČNJA			
						OKRNJENA BESEDA				... DVA, TRI			
						VINJENOST, PIJANOST							
						NEKDANJI HUMORIST GASPERIČ			JEKLENI KONJICEK				
SVOBODNA BESEDA	ŽENSKA Z RDEČIMI LASMI	SL. POLIT. VODJA KOROŠKIH SLOVENC. (ANDREJ)	JAPONSKI OGNJENIK (IZ ČRK: OSA)	LOJZE KOLMAN	SL. PISEC REZISER IN IGRALEC (BORIS)	RASTLINSKO BARVILO, ORLEAN, RUKU	NEKDANJI SLOVENSKE POLITIK (VINKO)	POMANJKLJIVOST	KAREL ŽUŽEK NAŠA PEVKA SOKLIČ	AMERIŠKA PEVKA JAMES	ANGLEŠKI PISATELJ FLEMING REVMA-TIZEM		
NEKDANJA SREDNJA SOLA							IZRASTEK NA TRTI				ZVONE AGREŽ		
PRETRGANOST, PREKINJENOST											TINE OREL		SVOBODNA BESEDA
ANGLEŠKI GLASBENIK (BRIAN)				NEOMIKANOST, PRIMITIVNOST SUKANEC								SKUPEK IZROJENIH CELIC, ČRNI RAK	4 X 25
ČUŠIN SILVA			IT. KEMIK (GIULIO) ZNANSTVENA PANOGA					TIM, MOSTVO			MURSKA SOBOTA		
PETA ČRKA GRŠKE ABECEDE							LESK	SIMON JENKO		FR.-ŠVIC PISATELJ (CLAUDE) KNAJPOVA KAVA			
NEMŠKI FILOZOF (THEODOR IZ ČRK: TILT)					MESTO V JUŽNI MADŽARSKI	IVO SVETINA		NOGOM. SELEKTOR (MATJAŽ) VELIKA DVORANA			SKLAD. KERSNIK PRITOK ZAHODNE MORAVE		
ZRAK (LAT.)				GRŠKA MUZA HIMNE									ORANŽADA
				STOLETJE									
GESLO 2								OSNOVNA ŠOLA	TERME V ITALIJI BLIZU PADOVE				
KNJIŽEVNI JUNAK JOSIPA VANDOTA						PODKOŽNA MAŠCOBA				VRSTA LISTAVCA			
PRITOK KURE V AZERBAJDŽANU, ARAS						OBLIKA IMENA MATJAŽ				KOBILA RJAVE BARVE			

DOGODKI Občina Kočevje

Borci prejeli občinsko plaketo

Občina Kočevje 3. oktobra praznuje občinski praznik v spomin na zasedanje zbora odposlancev slovenskega naroda, ki je od 1. do 3. oktobra 1943 potekal v takratnem Sokolskem, danes Šeškovem domu.

V polno zasedeni športni dvorani, kjer je potekala slovesna prireditev ob 80. obletnici zbora, smo preživeli čudovit večer, ki so ga v kulturnem delu izvedli otroci kočevskih osnovnih šol in trio Vive-re. Slavnostni govornik, župan dr. Vladimir Prebilič, je ob tej priložnosti osvetlil tako zgodovinske dogodke kot zdajšnje dosežke občine

Kočevje, napovedal tematsko leto 2024 ter podelil najvišja občinska priznanja za leto 2023.

Združenje borcev za vrednote NOB Kočevje je prejelo spominsko plaketo za dolgoletno predano delo pri ohranjanju zgodovinske dediščine in delovanje v lokalni skupnosti. Danes ZB šteje več kot 700 članov, razdeljeni pa so na tri delujoče občinske odbore (Kočevje, Osilnica, Kostel) in šest krajevnih odborov: Kočevje mesto, Stara Cerkev, Šalka vas - Rudnik, Ivan Omerza, Poljanska dolina in Kočevska Reka. Njihovo delo obsega skrb za ohranjanje zgodovinskega spomina o narodnoosvobodilnem boju, vzdrževanje spominskih obeležij in skrb za grobove padlih borcev. Poleg tega ohranjajo tovariške vezi med borci udeleženci in zagovorniki vrednot narodnoosvobodilnega boja ter sodelujejo s programsko sorodnimi organizacijami. Prizadevajo si privabiti mlade generacije k ohranjanju spomina na zgodovinske dogodke in vzgajati za medsebojno spoštovanje ter poznavanje vzrokov in posledic vojne. Z organizacijo okroglih

miz z znanimi slovenskimi zgodovinarji, politiki, gospodarstveniki in drugimi si prizadevajo povečati zanimanje med mlajšimi za to pomembno obdobje v slovenski zgodovini. Plaketo je na prireditvi prevzel predsednik združenja Dušan Zamida.

Plaketo je na prireditvi prevzel predsednik združenja Dušan Zamida.

Prireditev si je ogledalo veliko domačinov in gostov.

S. B.

S. B.